

**MODERN KÖNYVTÁR
SZERKESZTI GÖMÖRI JENŐ
69. SZÁM**

RITOÓK EMMA

NÉGYEN A TÚZ KÖRÜL

- NOVELLÁK -

**BUDAPEST, 1911
POLITZER ZSIGMOND ÉS FIA KIADÁSA**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2018
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-281-9 (online)
MEK-17766

TARTALOM
IDEGEN FALAK
JULCSA
HANNA DRÁMÁI
VÁGY
EGY PERCNYI CSÖND
NÉGYEN A TŰZ KÖRÜL
GALEOTTO
TAT TWAM ASI...
A MULT
AZ ÉJSZAKA NEM SZERELMES

Nem tudom, érdekli-e a közönséget egy élő írónak az életrajza? Mivel az élet utolsó szava mégis csak a halál, az ilyen adatokban többé-kevésbé valamely művészi befejezetlenség van.

A keresztlevél szerint 1868. július 15-én születtem és úgy az időpontot, mint a születésem helyét rosszul választottam. Iskolába jártam, nem nagyon szerettem tanulni, de mindig kitűnő voltam. Zongoráztam, festettem, bálba jártam, amellet szerettem volna festő és híres lenni. Egyszer aztán az atyám befolyása útján felfedeztem, hogy filozófia és szociológia van a világon és az autodidakták rendszertelenségével és mohóságával kezdtem olvasni. 1900. júniusában lettem az érettségi vizsgát és az életem tulajdonképpen ezzel kezdődik. Budapesten végeztem az egyetemet, azután Lipcsében, Párisban, Berlinben, Würzburgban hallgattam előadásokat. 1906. őszén filozófiai doktorátust tettem, érdeklődésem tárgya a filozófia, esztétika és pszichológia maradt. Iványi Ödön biztatására még Nagyváradon kezdtem írni, s ott jelentek meg első novelláim. Később az »Uj Idők«-be és az »Egyetértés«-be írtam, újabban az »Az Ujság«, »Pesti Napló«, »Renaissance«, »Aurora« c. lapokban jelentek meg munkáim.

De ez mind csak külsőség.

Ami az életemben a legértékesebb, volt, az benne van a műveimben.

RITOÓK EMMA

Ritoók Emmának eddig két regénye meg egy novellakötete jelent meg. Az *Egyenes úton egyedül* című regénye (megj. 1905-ben) az »Uj Idők« c. lap kétezer koronás pályadíját nyerte meg. Másik regénye: *A nagy véletlen.* (1908.) Novella-kötete: *Mai idegek.* (1896.) Megjelent azonkívül, német nyelven, egy esztétikai műve: *Zur Analyse der aesthetischen Wirkung.* (Előbb a »Zeitschrift für Aesthetik und allgemeine Kunstwissenschaft« c. revue-ben, (Stuttgart 1910.) (V. Band 3.) azután különnyomatban. Megjelent két fordítása: *Kielland: Méreg és Garman és Worze* c. műveinek fordítása. Sajtó alatt van a *Modern Könyvtár*-ban és egyebütt megjelenő több fordítása.

IDEGEN FALAK

Gyöngye szél fujt, a tavaszi eső szaga a gyárak füstjével keverten érzett a levegőben. A doktor céltalanul kóborolt az utcán és szeretett volna valami határozott benyomást kiváltani ebből az először látott városból, de minden hatás széteső, szétfolyó, bizonytalan volt. Még ez az össze nem illően kevert, néha lágy, néha érdes, majd émelyítő szag is csak izgatta. Minduntalan hangos beszéd ütődött a fülébe, amiből nem értett meg semmit, mintha a szavak valami át nem hatolható, kemény akadályt vontak volna a többi ember és ő közé, nem is nyelv volt, amit hallott, mely összeköthetné az embereket, hanem valóságos fal, mely távol tart minden idegent.

Most nem értette, miért kíváncszott el onnan, ahová tartozott. Minden olyan messze volt, ami elűzte, hogy már nem érezte annyira kegyetlennek a sorsát, olyan véglegesen elveszettnek a hitét. Új világításban látta az asszonyt, a tévedéseit, a csalódásait, becsvágyának bukását és néha el tudta hitetni magával, hogy csak nem kellett volna gyáván megszöknie s akkor beteljesedés is megvárta volna. Mintha nem is élte volna át a mindennapiság unott keretében vágyai elkinzását, vagy csak úgy, mint egy jól átértzett drámát, ami egy esténket új, mély, nehéz élményekkel rontja meg, szinte lidércnyomást okoz, de ő ahelyett, hogy kialudta volna rá magát, megszökött a színházból.

Minek is jött ide? Lehet-e valamitől egyáltalán megmenekülni? Most már valami idegen, érthetetlen, titkos kényszernek érezte azt, ami idehozta. Vagy csak épen azért vágyott nagyon messzire, hogy ilyen tehetetlenül elhagyottnak, hogy kiüldözött kutyának érezze magát? Nem úgy akarta-e a keserűségét kiélvezni, mintha bosszu volna?

... Az emberek arca így az utcán tulságosan hasonló - gondolta, mert nem akart józan, új megfigyeléseket elmulasztani; - az asszonyok szépek, egy kicsit kihívóak az esteli világításban, barnák és fekete szeműek; ezt várta is. De a férfiak, ezek a tipikus férfiarcok és az a lármás, érthetetlen beszéd...!

Betért egy mellékutcába és akkor egyszerre nagyon is csendes lett minden. Egy kicsit sötét is volt, hogy nem világítottak a kirakatok, szinte félelmesen sötét. Hirtelen lekerült az út közepére, mert egy ember jött szembe, aki olyan különösen tartotta a karját; aztán egy megvilágított boltajtó felé sietett, ahol a villanyfény nagy darabon széttolta két oldalra a homályt és a homály mögé taszított minden idegen, rossz sejtelmet. Beleállt a világosság közepébe, mintha meg akart volna fürödni benne és nézte a nagy kristálylapban a fénytörések hosszú sávjait.

... Milyen különös, egy közönséges gyógyszerár és milyen nagy fényt sugároz. Furcsa, miért áll ő itt? Mit akart vásárolni? vagy csak kérdezni akart valamit? Már túl volt a fényen és csak ment össze-vissza, cél nélkül. Az utcakereszteződéseknél meg-megállt és fontolgatta, merre forduljon; pedig úgy is mindegy, akárhová jut, sehol sem várja senki.

Türelmetlen lett. Mintha ő várt volna valamit.

Igen, most már tudta, ő várt valamit; valami szokatlan szenzációt. A soha meg nem éltett itt ezen az idegen, exotikus helyen akarta átélni. És semmi... ez is épen olyan, mint minden nagy város, talán csak az éjszaka csendesedik el hamarabb, mint náluk nyugaton.

Megint egyenes, széles, megvilágított uton járt, de már kevés volt az ember, a villamosok üresen futottak el mellette s csak a csengetésük lármázta be az álmos utcát. Nagy, kivilágított cégtáblák értelmetlen szavaikkal üresen bámultak le rá.

Egy leány ment el mellette, egészen közel és féloldalról, egy kicsit gyáván érintette a tekintete; a ruhája görbére volt hátul bekapcsolva és megnyult szoknyája septe a járdát. A doktor csak most vette észre, hogy esik: az aszfalt tarka volt a ritkás cseppektől...

Szemben a variété reklámbetűi szabályos időközökben ragyogtak fel. Jó lenne bemenni - gondolta minden igazi akarás nélkül - de már ment is. Jegyet váltott, lökdösődött, asztalt keresett, enni rendelt, pedig nem volt semmire sem kíváncsi és nem is volt éhes.

A színpadon egy fiatal nő énekelt festett kulisszák között. Gyermekkorában látott operette-diszletek jutottak eszébe, rózsalugasok, amelynek szürke tüllfoszlányok tartották össze a kiálló ágait, egy színésznő, az első szerelme, az első drámai kísérlete...

Egyszerre eszébe jutott minden - tegnapig-máig...

Nagyon sok ember volt bent; az első asztaloknál csupa fiatal, olyan tipikusan hasonló deák-féle ember ült. Közben-közben röviden hirtelen felkacagtak és hátravetették a fejüket. Utálatosnak találta a kacagást, amelynek nem értette meg az okát, gyűlölte a dalt, melynek szavai zagván tolultak arca alá és szinte megakadtak a levegőben áthatlanul, megértetlenül. Rettentően unalmas volt az egész, legjobb volna elmenni. De csak ülve maradt.

A mozdulatok a színpadon mindig kihívóbbak lettek, az emberek mindig jobban kacagtak, neki pedig elfojtott düh kezdte szorongatni a torkát; gyűlölte ezeket az ostobául rángatózó arcokat és minden nevetés arculütötte.

Hogy is jutott ide? Nem az a gyáva tekintetű, lompos leány hívta be az utcáról? De most már nincs itt sehol.

Komolyan, kutatóan nézett körül, aztán megakadt a tekintete a színpadon. Egy férfi jött ki, csucsos koponyájú ember, aki olyan banális Mefisto-szemöldököt ragasztott magának és valami jóakaróan lenéző gunnyal mosolygott ki alóla.

A lámpák elé lépett és egyenesen ránézett... Énekelt és szavalt, feléje rikácsolta ismeretlen szavait, feléje vágott szemével a versek végén, mintha őt gunyolná. Elfordult, hogy ne lássa, de érezte, hogy az tovább nézi, hogy most már az ujjával mutogat rá, róla éneklő gunyos, trágár nótáit. És ő nem érti - meg meri tenni, mert nem érti... az ő kudarcát éneklő az asszonyról és a drámájáról. Honnan tudhatja? Az már mindegy - tudja, az bizonyos.

Érezte, hogy félni kezd, hogy bensőleg mindjobban összeesik. Ha védeni kellene magát... még a botja sincs nála - a gyufatartó és a söröspohár itt van a kezeügyében... Tapsot hallott, az énekes kiment és ő rá senki sem nézett többé.

Legjobb volna elmennie. Mit is ül itt? Azért, hogy az a leány ide becsalta, ő elmehet, amikor akar. Ha nem akarnák kiengedni, majd meggyül a bajuk a konzulátussal.

Kihívóan tekintett körül, de látszólag senki sem figyelt rá. Fizetett, felállt - megint kint volt az utcán - egyedül. Valami zavaros, értelmetlen hangkeverék egy valcer pontosan betartott ritmusával lüktetett az agyában. Még egyszer elolvasta a fel-felvillanó reklámbetűket: Variété Cosmopolis. Ezt legalább megértette. Nagyon unalmas volt, de... mitől ijedt meg? Világosan emlékezett, hogy félt odabent... félt... Mi történt vele? Egy kicsit összeborzongott.

Ideje lesz hazamenni. Intett egy kocsinak és megmondta a címet: Hotel Cosmopolis. A kocsis elmosolyodott és a fejét rázta, míg ő haragosan és szégyenkezve lépett vissza. Hát persze, hogy nem... hiszen ez a Variété... De hogy is hívják a Hotelt? Végigfutott a gondolatán egynéhány megszokott cím, végigpróbálta az ismertebb neveket: Metropol, Monopol, Savoy... nem... Savoy a nizzai vendéglő volt, ahol először látta azt az asszonyt mosolyogni, kristály-üvegek és virágok mögül... De most merre? Hotel... Hotel...

Egy ember jött vele szembe. Mephisto szemöldöke volt és jóakaratu, lenéző gunynyal mosolygott rá a szeme szegletéből. Az énekes! Hát utána lopózott az utcára, hogy még itt se hagyja békén! Hotel Continental... nem... Hotel...

Egyszerre olyan fáradtság fogta el, hogy szédülni kezdett. Csak addig a kávéházig akart eljutni a szegleten és most úgy érezte, hogy egész este egyetlen kívánsága egy csésze forró kávé volt. Már be akart lépni, mikor egy férfiarcot látott meg az üvegajtón keresztül; egy pillanatig rámeredt, aztán sarkon fordult és kiszámítottan lassu, hanyag léptekkel, mint akinek nincs sietős utja és egy cseppet sem fél, ment tovább. Közben feszülten hallgatta, nem követik-e léptek.

Ugyanaz az ember volt, az énekes. Most már lemosta szögletesre festett szemöldökét, de ő száz között is felismerte volna hunyorgató szemét, jóakaratu lenéző gunyos mosolygását, azt a ráncot az orrától a beretvált álláig. Vajjon miért üldözi a mosolygásával, mely mindent tud róla: az asszony hütlenségét és a drámája bukását... Megint egy kávéház!! Itt meg fog pihenni, ide még nem érhetett el a másik, talán addig el is veszti szem elől.

Bement, megitta kávéját és szivarra gyujtott. Kezdte jól érezni magát, hátradőlt a széken és összeszorult mellkasát kifeszítette. De most... mintha megint valami nyugtalanság futkosna a hátgerincén végig: úgy érezte, hogy valaki megint nézi. Körültekintett; senki; a kávéház csaknem üres, ott messzebb billiárdoznak, egy pincér álmosan járkál; senki. Egyszerre a tarkóját olyan merevnek érezte - igen, most már tudta, a háta mögött ül valaki és szurós tekintete égeti a nyakcsigolyáját. Tudta, hogy az az ember van ott mephistói mosolyával. Hát mégis utolérte. Előre görbült, hogy ne érezze olyan kinosan azt a tekintetet, amely keresztül-járta a mellkasát és úgy fájt - úgy fájt, mintha ostor lett volna. Ha bátran oda merne nézni! Nem tudott; az a láthatatlan tekintet odaszegezte.

Összeesve, agyonhajszoltan ült ott, a gondolatai elsápadtak, kuszáltakká lettek, össze-vissza kalandoztak, az aranyozásokról az üveg poharakra, a pincér cipőjére és már csak azt érezte, hogy valaki mögötte nézi, mosolyogva nézi a kinlódását. Aztán annyira eltompult, hogy nem bánt semmit, még a félelmet se. Fizetett, felállt és vigyázva ment ki, nehogy hátranézzen véletlenül és meglássa - csakugyan meglássa azt a tekintetet. Kint egy percig hallgatózott, hogy nem jön-e utána. Megkönnyebbülten indult utnak.

... Hotel Continental - persze, hogy Continental! Most már egyenesen haza fog menni a leg-első kocsin, amit talál.

Egy leány ment előtte, kissé elhagyva magát, álmosan, mint aki azt hiszi, hogy senki sem figyeli. Ez nem fél attól, hogy valaki a háta mögött nézi. Erre a gondolatra egyszerre jókedvű lett és megszólította a leányt. Az elmosolyodott, kihuzta a derekát, de nem értette meg, mit mondott, nem tudtak egymással beszélni. Mindegy, csak hogy érezhette valakinek a lélekzését maga mellett, csak hogy asszonyi hangot hallott. Szinte félálomba ment tovább, s ha néha felriadt, csodálkozott, hogy idegen helyen, idegen asszonnyal jár.

A leány megállt és becsöngetett egy kapun. Kis idő múlva újra csengetett, s most maguk is meghallották a tompa, halkított csendülést; egy kicsit rekedt hang volt, de szinte rosszakaratu, lenéző, gunyos hirtelenséggel csilingelt fel: csak ne türelmetlenkedjél, még idejében eléred, amit vársz, - ami reád vár.

Most már tudta... ki fog nyilni az ajtó s mögötte ott fog állni az az ember gunyos mosolyával. Nem a banális Mephisto, akit a szinpadon látott - valami más, rettenetes, soha meg nem élt, halálos... Már csoszognak is a lépései, már neszei a kulcs a zárban... ki fog nyilni a kapu, mint egy nagy kriptá-ajtó és nyílásából rá fog nevetni a rettenet... aki mindent tud.

Fekete rés támadt előtte, amint a nehéz kapu lassan hátravonult és mögötte az várt reá... az elkerülhetetlen.

Felkiáltott, a leányt, aki várakozóan nézett fel, mellbelökte, hogy nekitántorodott a kapunak és futni kezdett az utcán lefelé, kárörvendő idegen falak és néma kapuk mellett, melyeknek mereven csukott, fekete nyílásai mögött mindenütt ott rejtőzött az üldöző.

JULCSA

I.

A kis ajtó nyitva volt s a kapu előtt a homokban friss keréknyom látszott. Egy fehér, lompos kuvasz, a lábát huzva, ódalgott a gazdája elé és lustán mozgatta a farkát. Horváth lehajtott fejjel nézte a keréknyomot és bement.

- Hol az asszony? - kérdezte ivástól rekedt hangon egy kövér leánytól, aki az udvar közepén az akácfához támaszkodva állt. Háta mögött a konyhakertet és a szemétdombot magas napraforgók szegték nagy, nehéz virágokkal. Az udvaron valamivel nehezebb volt a levegő és még nyomasztóbb a meleg, mint kint.

A leány arra fordult lustán, lomposan, akár csak a nagy kuvasz; balkeze a kötője alá volt rejtve és egyet rántott kövér vállán:

- Elment.

Horváth káromkodva fordult be a tornácra.

Egy hete volt már, hogy megint ivott. Megint megjelentek az apró, vörös erecskék a szemefehérjén, az arca felduzzadt, de biztosan járt. Most jól esett bent a hűvös szobában lenni, csak olyan nagy, nagy csönd ne volna. És épen most ment el az asszony, mikor megfogadta, hogy nem vesz többé poharat a kezébe. Nem hisz neki. Egyszerre a vér a fejébe tolult és a torka, a melle, a gyomra szárazon égett. Felugrott.

Ugy is hiába, - gondolta. Érezte maga is, hogy míg az alkohol földhöz nem vágja, addig nem tudja félbehagyni. Birta az italt, régen büszke is volt rá. Aztán vissza is birta magát tartani, már majd egy esztendeje, hogy nem ivott, azelőtt öt hónapig nem látott bort a felesége kedvéért, - és mégis, valahányszor rájön... rájön a nyomoruság, mikor hiába küzd ellene, akkor az asszony hazamegy, itt hagyja egyedül.

Odaszorította a homlokát a divány hűvös viaszosvászon borítékjához. Aztán majd elkezdődik a könyörgés, - gondolta, - a megalázkodás, a fogadkozások, csak hogy visszajöjjön. Csak ne szeretné olyan nagyon; csak ne szeretné épen azért, hogy olyan finom, kényeskedő, lustálkodó és olyan vékony, hogy szinte félnie kell, nehogy összeroppanjon, ha megöleli.

A vér megint a fejébe tölult; dühösen kezdett fel s alá járni az egymásba nyíló szobákon át. A legutolsóban Julcsa lassan terített a vacsorához, oda nem ment be. Ki nem állhatta ezt a félig-rokont, félig-cselédet, lusta mozdulatait, kövér csipőjét, csunya, szeplős arcát és a kezét... A balkeze egy kissé béna volt, de jó sokáig el tudta titkolni; a kötője alá dugta, ha valaki beszélt hozzá, mint kiskorában, mikor a falusi gyerekek csufolták miatta.

Mikor kisült, Horváth az egészséges erő brutális kegyetlenségével megutálta. Nyomorék! - mondta a feleségének. De az asszony nem engedte. Julcsa valami félparaszt, féluri daccal türte a szeszélyeit, szótlanul elvégezte a dolgát, ha cselédnek kellett lennie és eltürte, hogy az asszony délutánonkint felöltöztesse és divatos frizurát csináljon vastagszálu, szintelen hajából. Ilyenkor bent ült mellette estig és hallgatta, hogy beszél a másik álmodozóan kastélyokról, parkokról, inasokról, akik csipkés köpenyegeket vesznek le az asszonyok vállairól, míg fényes, bizonytalan nagyságu termekből zene szól... Az asszony mulatott rajta, ha vendégek jöttek s az urak nem tudták, hogy viselkedjenek Julcsával: a szolgabíró, meg a bérlő medikus fia.

Horváth egyszer különösen meggyűlölte. Egy vacsora után magához ölelte az asszonyt s az egész arcát végigcsókolta; mikor felnézett, Julcsa ott állt az ajtóban kerekre nyitott, meredt

szemekkel, amik nem mondtak semmit. Valami nevetséges szégyenkezés fogta el az embert és olyan dühös lett Julcsára, hogy kikergette. Az csak lehajtotta a fejét és kifordult az ajtón. Horváth még jobban szégyelte ezt a brutalitást, de az asszony csak nevetett:

- Még megirigyli...

- Ne bomolj, asszonykám, - vetette oda ő is nevetve; de azóta rá sem nézett a leányra. És most ez is látja, hogy egyedül van, hogy küzd az ital ellen hiába, hogy a felesége elhagyta...

Az ablakok nyitva voltak, a hazatérő csorda bölgése behallatszott, aztán csendesebb lett minden. Az alkonyati szél állatok és virágok szagát csapta be az ablakon.

- Bent van a vacsora, - szólt be Julcsa.

Horváth bement és leült. Csak egyre volt terítve. Az asszony helye üres. Két üveg bor állt a tányér mellett.

- Miért hoztál bort? - kiabált Horváth. Szeretett volna ordítani, sirni, megverni valakit, ezt a kövér, lustamozgású asszonyt, aki itt maradt mellette, itt piszmog körülötte...

- Eredj ki, utállak!

Julcsa szó nélkül ment az ajtó felé, ott megfordult és megint olyan kerekre nyitott szemmel, azzal a kifejezéstartalattal nézett rá.

- Gyere ide, - mondta a férfi lassabban.

Egy kicsit gyáván, alázatosan közeledett, ami nem illett szokott nemtörődömségéhez, hallgatag dacosságához. Odaállt a férfi mellé és várt.

- Miért nézel úgy?

A leány szokásos vállvonása dühbe hozta.

- Miért nézel úgy? - ismételte és dühösen, keményen megfogta a balkarját. A leány nem mozdult, csak ránézett panaszosan, ügyetlenül. Semmi tűz sem volt a szemében, csak valami állatias megadás.

- Ne bántson, fáj...

Az ember eleresztette és elfordult.

- Ül le. Igyál te is.

Egy vizespoharat teletöltött borral és elébe tolta. A leány megízlelte s a pohár felett kérdően nézett az emberre.

- Idd ki mind; te is csak olyan nyomorult vagy, mint én.

Egy darabig hallgattak. E leány rátámasztotta jobbkarját és erős mellét az asztalra.

- Csak legalább gyerek volna a háznál, - mondta egyszerre halkan, nyugodtan az ember. Aztán kitört belőle, ami fojtogatta. - Csak legalább egy öklömnyi gyerek... egy kicsi... amilyen a béreseknak is van, a kocsisoknak is van, mindenkinek van... egy csepp jószág... csak egy ennyi...

Levágta a fejét az asztalra s hörögve kezdett sirni.

A leány megriadtan nézett rá, lassan felé nyújtotta a karját, aztán hirtelen visszahúzta. A béna keze volt. Valami megértés fénylett egyszerre a szemében, aztán a jobbkarját nyújtotta ki és félénken megsimogatta az ember keményszálú, fekete haját.

- Szegény! - sugta.

Az ember megfordította fektében a fejét s kivörösödött szemével ránézett. Julcsa melléje állt és magához vonta a fejét:

- Szegény!

- Az szegény... az... - dadogta Horváth; az ölébe huzta a leányt és kartonruhája ujján végigtörölte az arcát.

- Az... szegény... mint te...

Egy pár nap múlva, mikor az ura kijózanodott, az asszony is megint hazajött, megint hazakönyörögte az ember.

II.

Télen Julcsa betegeskedett, nem bírta úgy a dolgot.

- Ellustult, elhizott, - mondta haragosan az asszony, - úgy piheg, ha lehajlik, mint egy tömött lud.

- Ne bánd, - mondta az ura kedvetlenül.

De az asszony mindig haragosabb lett Julcsára; talán azért, mert most már az ura nem bántotta, talán mert a leány hallgatag dacossága lassankint kihívó ellenkezéssé vált. Mikor egyszer meg sem fordult az asszony szavára, dühösen kiáltott rá:

- Ugy látszik, nem tudod, hogy én vagyok az asszony a háznál!

- Ki tudja, meddig? - mondta Julcsa a nyakát szegve, csaknem bamba nyugalommal.

Az asszony kiabálni kezdett, mire Horváth bejött:

- Julcsa, takarodjék ki, - mondta sápadtan, a fogai közül.

- Én? - kérdezte a lány és nagyranyitott, értelmetlen szemmel nézett rá.

Horváth az ajtóra mutatott és a leány kiment.

A szobájában leült az ágya szélére és tehetetlenül bámult maga elé.

- Az... szegény... mint te, - motyogta. Hát nem volt igaz. A gyerek sem volt igaz. A gyerek az övé és mégis neki kell menni. Semmi sem igaz. Nem fog bent ülni a másik helyén a gyerekével.

És a Julcsa szűk fejében némi zavart fogalmak kezdtek keletkezni férhazugságok, társadalmi kasztok, polgári rend és a természet kegyetlensége felől, de olyan zavarosan, hogy még mindig nem tudták elnyomni az anyaság asszonyos biztonságát, a naiv, állati önbizalmat. Nem tudta, hogy számított, és nem tudta, hogy kudarcot vallott. Olyan nagyranyitott, értelmetlen szemmel nézett bele ebbe a zavarosságba, mint odabent. Csak lassan érezte ki, mikor már órákig lógatta a lábát az ágy szélén, hogy nem az ő gyereke után sirt az az ember részegen.

Éjjelre rosszul lett és nem lehetett tovább titkolni az állapotát. Az asszony reggel dühösen ment be az urához. Egyszerre minden durva szó eszébe jutott, amit csak valaha cselédektől és parasztoktól hallott, és finom metszésű kis szája belereszketett, amint dühében kimondta:

- Az a dajna... az a... na, nézd már. Elkergettem. Az istennek ki nem nyitja a száját, hogy megmondja, kitől...

- Ne bánts már szegényt, - kiáltott közbe Horvát. - Az is csak ember...

Az asszony meglepetten nézett rá, és aztán leesett egy székre. Abban a pillanatban eszébe jutott, mit mondott az a leány neki tegnap, és abban a pillanatban világosan tudott mindent. Valami iszonyu átok, szavak nélkül kóválygott át a fején, talán ugyanaz, amelyikkel valamelyik ősanja könnyített magán hasonló esetben. De már ő benne nem volt meg hozzá a vér. Ugy érezte, hogy fuldoklik a ki nem mondott szavaktól.

Az ura komoran nézett maga elé. Eszébe sem jutott, hogy tagadjon. A magyar urnak mindig volt valami ősi joga a nőcselédkehez. Sajnálta az asszonyt és érezte a maga igazát. Egyszerre felállt és foghegyről odavetette:

- Az legalább mellettem volt a nyomoruságomban.

Aztán kiment. Az asszony hallotta, hogy csikorgott a hó dühös, nehéz lépései alatt, amint az ablak előtt elhaladt.

III.

Már kezdett tavaszodni és Horváth még mindig tartotta magát, színét sem látta a bornak. A május meg épen gyönyörű volt, a meleg éjszakai esők csak úgy huzzák ki a vetést a földből, és a gazda minden reggel füttyörészve jött haza. Szerette volna az egész világot megölelni, hát a feleségén töltötte ki az ölelő kedvét, aki a verandán várta a reggelivel.

- Asszonykám, az ősszel megvesszük a báró két szürkéjét.

Kezébe fogta a felesége finom kis arcát, mely csaknem eltűnt nagy tenyerei közt. A cseléd bő szoknyáját ringatva hozta le a reggelit és falusi cselédnek bizalmasságával hajolt az asszonyához:

- Az elébb ment itt el Csökéné...

Az asszony elsápadt.

- Julcsa leányasszonynak is megszületett a fia az éjjel.

Az ember letette a kést a kezéből. Hallgattak, míg a cseléd el nem ment.

- A te fiad, - sziszegte aztán az asszony.

Az ember rácsapott az öklével az asztalra és felugrott. A szék dübörögve fordult fel mögötte.

- Hát jó! Kinek mi köze az én fiamhoz?...

... Az asszony a kamara ajtó mögött hallgatózott. A konyhában a gazdáné beszélte a szakácsnénak:

- Nagyon nehezen jött a világra. Nem csuda, mikor nincs apja, aki várja.

- Azt mondják, a kocsistól való.

- Csudát, van annak szép felesége, nem szorult ilyen csuf fehérszemélyre.

- Szegény kis féreg! Aztán kiadja magátul a Julcsa?

- Nem a, ugy szereti, azt mondta, hogy oda nem adná a világért.

Az asszony a kamarában neki támaszkodott a falnak.

De később hiába hallgatózott a kamara-ajtó mögött, a cselédnek nem beszéltek többé Julcsáról. Egy reggel lement a gazdánéhoz. Megnézte a korai csirkéket, és kérdezősködött a gazdáné gyerekeiről.

- Igaz a, nem tud valamit a Julcsa... Julcsáról?

- Már fölkel.

Aztán a gyereket mégse merte megkérdezni. De visszajövet Csökénével találkozott, az aztán kérdezősködés nélkül elmondta a falu minden pletykáját, nem maradt ki Julcsa, meg a gyereke sem.

- Szép, fehér gyerek az istenadta, olyan urifajta, dehát nem fog sokáig élni.

- Miért? Beteg? - kérdezte az asszony lélegzetfogyva.

- Nem épen, de gyenge, oszt olyan kékeres az orra felett. Vagy meghal, vagy nyavalyatörős lesz. Részeg lehetett az apja, mikor...

Az asszony egyet fordult és bement a házba.

Egy este Horváth a faluban járkált, kétszer is megfordult a Nemes-sor legvégén, mikor a feleségét látta az ákácusból kijönni. Az asszony megállt, Horváth pedig hirtelen befordult a kertek közt egy ösvényen. Hol járt itt az asszony? - gondolta, de neki sem volt tiszta lelkiismerete, hát nem kérdezősködött. Az asszony is hallgatott, talán meg sem látta, hogy ő is ott járt.

- Ma egy hónapos - gondolta az asszony egy reggel, mikor felébredt. Fehér csipkés pólóra gondolt és összeszorította a fogát. Ma egy hónapos - gondolta az ebédnél - vajjon eszébe jut-e az apjának? És féloldalt nézte az urát, aki nyugodtan evett. Ma egy hónapos; talán sohasem fogom látni az uram gyerekét - gondolta századikszor a hosszú, napos délután a besötétített szobában.

Aznap este későn jött haza.

- Hol jártál, feleség? - kérdezte az ura - már van egy órája, hogy várlak.

- Ott voltam! - mondta az asszony elfuladva.

- Hol?

- Ott.

- Julcsánál!?

Az asszony csak intett.

- Te el mertél menni?

- Látni akartam.

- Láttad?

- Igen.

Mindig halkabb lett a hangjuk.

- Milyen?

- Szép. Fehér. Az ölembe vettem, olyan nehéz... de Julcsa nem hagyta sokáig.

- Mit mondott?

- Azt mondta... azt mondta - zokogott fel az asszony - »az én fiamat akarja hurcolni?«

Az asszony megtörölte a szemét és közelebb huzódott az urához.

- Pedig nem fog sokáig élni.

- A gyerek? - riadt fel az ember.

- Igen. Csökéné mondta.

- Beteg?

- Nem, hanem... - az asszony hangja már alig hallatszott - hanem mert részeg volt az apja, mikor...

Az ember előre ejtette a fejét. Halálos csend lett.

- Talán jobb is úgy szegénykének - fuldokolta az ember nagysokára.

- Ezt mered, ezt mered mondani arra a kis ártatlanra! - sikoltott fel az asszony és az öklével a karjára csapott az urának. Az csak megfogta a gyenge kis kezét és a markába szorította:

- Hagyd el. Ugy sem a miénk. Nekünk úgy se lesz soha.

Az asszony érezte a sötétben, milyen hideg, nedves az ura tenyere és hogy reszket a keze az övé felett.

HANNA DRÁMÁI

I.

Mikor hazaérkezett, a szobaleány mosolyogva mondta:

- Az urak még nincsenek itt.

Hanna haragosan dobta le fehérvirágos kalapját. Hogy boszantotta ez a mosolygás, az a jó-akarata, szinte dédelgető mosolygás, amely az olyan ártatlan, mindennapi kis szerelmi ügyeket szokta körülvenni, mint amilyen az övé is volt. Az egész utca, az egész kis város tudta, hogy délután hat órákor két fiatal ember megy hozzájuk. Pál szerelmes volt bele és udvarolt virággal és szavakkal - hol nyugodtan, hol meghatott hangon, a másik pedig, Pál barátja, segített neki és lefoglalta addig a mamát, vagy a vendégeket.

Hogy épen neki kell ilyen nevetségesen egyszerű, unalmasan mindennapi szerelmi történetnek lenni, amelyet az egész társaságnak a beleegyező mosolya kísér!

A tükör elé állt, hogy megigazítsa a haját. Az arca jellegét tulajdonképpen a szemöldöke adta meg; minden vonása egy kissé nagyobb volt a kelleténél: a szája, az orra, a szemevágása; de csodálatosan ivelt barna szemöldöke valami méltóságteljes, hideg harmóniát adott az egész arcnak.

Ott a tükör előtt úgy találta, hogy joga volna a sorstól valami érdekesebb, drámaibb helyzetet követelni, mint amit neki juttatott. Érezte, hogy félelmesen szép, megható vagy megdöbbentő tudna lenni, ha kell - de nem a kicsinyes, egyhangú életben, nem Pállal szemben... nem!

Most csengettek, most mindjárt be fognak jönni mind a ketten és folytatják a tegnapit, a tegnapelőttit - ma, holnap, holnapután...

De Pál nem jött, csak a másik magában.

- Egyedül? - kérdezte Hanna meglepetten.

A másik ingerült lett erre a természetes kérdésre, holott épen barátja kedvéért jött egyedül. Ő is meggyűlölte már ezt a végtelenig huzódó mindennapos együttlétet és mert Pál gyáva volt nyilatkozni, megígérte, hogy ő kéri meg barátjának a leányt.

Vajjon csalódás volt a Hanna hangjában, vagy csak meglepetés? hogy szeretett volna kérdés nélkül a lelkébe látni! Mind a ketten hallgattak és kényelmetlenül érezték a mondanivalójuk súlyát.

Aztán hirtelen egyszerre szólaltak meg:

- És Pál?...

- Engem Pál küldött... tudja... minden magától függ... - Sohasem képzelte, hogy ilyen nehéz lesz beszélnie a Hanna tekintete alatt.

A leány érezte, hogy mi fog jönni és azonnal elhatározta, hogy nemet fog mondani. Pál - soha! Felállt és egykedvűen ment az ablakig, aztán visszafordult s háttal ült le újra a világosság felé. Tetszett neki a fiatalember zavara, ideges szája és a szurós tekintet, amellyel mozdulatait követte.

- Pál szereti magát... szereti magát, Hanna és én... most...

Megint elvesztette a beszéd fonalát. Nem látta a leány arckifejezését, nem tudta magát tájékozni és egyszerre érezte, tisztán érezte, hogy nevetséges. Valami tompa ingerültség szállt fel benne. Hirtelen erélyesebben ismételte:

- Szereti magát, és azt kérdi...

Önkénytelenül a leány keze után nyult, de aztán megint leejtette a karját. A leány vállának világos körvonala megremegett és nyugodt hangja megcsendült:

- Nem! - aztán hirtelen halkabban ismételte: - nem, nem!

A másik felugrott.

- Hanna, ez nem felelet, ezt nem mondhatom meg neki! Miért bolondította hónapok óta, ha...

- Én!? - Hanna felugrott, s míg profilját éles világosság rajzolta körül, dacosan nézett a férfira. Ugy álltak ott, vad gyűlölettel nézve egymást, mint két halálos ellenség, akik nem tudják, milyen fegyvert válasszanak egymás legyőzésére.

Ebben a percben átrezgett Hannán a helyzet érdekességének tudata; abban a percben átérezte állásának, arckifejezésének egész drámaiságát, mintha csak tükörben látta volna.

A férfi csak annyit érzett, hogy egy asszony áll vele szemben, a másik nem, hogy iránta érzett gyűlöletén átnyílik valami mélyebb, valami más - a vágy.

A Hanna kemény, egyenesre huzódott szájvonala lassan meglágyult és halkán, majdnem panaszos hangon mondta:

- Minek is állt közénk?

- Hanna, - suttogta a másik, aztán hirtelen átölelte a vállát, magához vonta, megcsókolta a haját, a szemöldökét, az ajkát...

Szerették egymást régtől, vagy csak attól a perctől fogva? Nem tudták volna megmondani, de eszükből sem jutott. A férfinak csak talán a más nevében mondott szerelmi vallomás ütött a szívére vissza és kavarta fel a véré, - a lánynak meg a helyzet és a pillanat különossége, talán csak az, hogy »a másik« volt, aki a karjaiba zárta, - annyi bizonyos, hogy abban a percben szerették egymást és ittasan mosolyogva néztek egymás szemébe.

A Hanna barna haja szétzilálódott a férfi vállán, egy kis fésű kisiklott belőle, halk neszrel esett végig a ruháján és a földre koppant.

A két egybekapcsolt tekintet elvált és egyszerre mind a ketten felnéztek. Pál az ajtófélfához támaszkodva ott állt velük szemben és tágra nyitott szemmel, hangtalanul bámult rájuk.

II.

Hanna - miután az a két ember örökre eltűnt köréből, akikkel első kis drámáját átélte - nem-sokára férjhez ment. Azt találta, hogy alapjában véve az élet ezáltal sem vált érdekesebbé. Ez az örökké egyhangú, szürke élet, amelyben még a tragédiák is csak pár pillanatig tartanak, előkészületlenül, jóformán az ember tudta nélkül villannak fel és eltűnnek, nyomot sem hagyva.

Egy néhány ildomos udvarló és ártatlan udvarlás farsangkor vagy fürdőben - azután megint a szürke mindennapiság.

Ha már leánykorában gyűlölte az ilyen életet, most már szomjazott az érdekességre. Nem hagyta el emlékét annak a nagy jelenetnek a pillanata, mikor Pált meglátták az ajtóban. Felejthetetlen maradt a megdöbbenő izgatottság, az álmatlan éjszaka, melyben kíváncsian leselkedett előre a lelke a holnapra, - a párbaj, - a várakozás, - a lelki feszültség hullámváltozásai - és hogy ellaposodott minden, mintha semmi sem történt volna!

Ez a kíváncsi élnivágyás vonta bele második szerelme történetébe. Ez vitte el először sűrűn lefátyolozva, ahhoz a férfihoz, akit szeretni vél. Borzongva a veszélytől és vágyva rá, lopta

meg az otthona perceit és óráit. Egy érdekes, izgatott élet kezdődött, melynek minden pillanata új retteget hozott.

Csak mikor a férje - ez a hatalmas lusta ember - nem vett észre semmit, kezdett a viszony veszíteni és unottá válni.

Hanna nyitabb és merészebb lett. Nem leplezte többé hazugságokkal távolmaradását és megvetően lehuzott szájaszöglete kezdte izgatni a férje hiuságát. Míg aztán egyszerre minden különösebb indok nélkül gyanút fogott.

- Ne menjen el ma délután - mondta még aznap, mikor ez a vak félelmi érzés először elfogta. - Maradjon itthon.

Hanna nagy fekete bársonykalapját tette fel és a ragyogó kristálygombos tüvel lassan, vigyázva tűzte a hajához.

- Nem maradhatok.

- Hova megy? - kérdezte a férj kurtán.

- Nem mondhatom meg.

- Oh-hó! - A férfi térdeire támasztotta a könyökét, állát nagy tenyerébe nyugtatta s élesen nézett az asszonyra.

Hanna kihívóan tekintett vissza és az ajtó felé fordult.

- Oh-hó! - hangzott újra a háta megett és a hang valami tompa hörgésből sivitó gége-hangba csapott át. A hatalmas férfi megkapta az asszony derekát és visszarántotta.

- Talán csak nem... - Az indulat elfojtotta a hangját.

Hanna gyűlölködő kárörömmel nézett a felébe hajló férfiarcba, melyet a himnek az ősi féltékenysége idegenné torzított. Milyen pillanat volt ez, milyen hallgatás! És amint így gyűlölettel és féltékenységgel egymásba mélyedt a tekintetük, a Hanna szíve vadul vert a félelemtől és boldogságtól.

Eszét vette a vágy, hogy ezt a percet a legmélyéig kiélvezze és fogait összeszorítva mondta:

- De igen...

Még egy pillanat, Hanna hátralökve nekivágódott egy széknél, az ajtó becsapódott, rövid, kemény csattanással, mint egy pisztolylövés.

Hanna féltérden maradva várta, hogy mi fog most következni... Most, ha most visszajönne, szeretni tudná azért a pillanatot.

De nem jött semmi. A jelenetnek vége volt, ők elváltak és az élet szépen nyugodtan folyt tovább.

III.

- Igazán, barátom, meg kell házasodnia.

Hanna ezt kissé egyhanguan, csaknem unott hanglejtéssel mondta, mintha lusta lett volna ajkait egy olyan tanács miatt nagyon kinyitni, amit már annyiszor elismételt - talán inkább a maga megnyugtatóására - mint aki ugyis tudja, hogy a másik nem fogadja el.

Az elválása után évek múlva ismerkedett meg ezzel a sokkal fiatalabb emberrel és tartós barátságot kötött vele. Azt hitte, már sokkal nyugodtabb lett, nem izgatja az élet, hogy bele tudott menni ebbe az egyhangu barátságba. De ha az érzelmei mögé pillantott, ott megtalálta az érdekesnek a hajhászását. Az ő barátságuk mögött ott leselkedett a szerelem; csak egy vonal választja el, az a vonal, melyet ő nem enged átlépni, de minden percben átléphetne. Ez az ingadozás, távolodás és közeledés volt a barátság fentartó ereje, ez a bizonytalanság az érdekessége.

Hanna külsőleg is megváltozott. Stilszerű fáradt tartást vett fel, puha, elmosódó, csaknem kifejezés nélküli kézmozdulatokkal beszélt és művészi öltözködésével még mindig szép asszonynak tartották.

Voltak ugyan, akik a férfit még érdekesebbnek találták: éles, sovány arcának akaratos kifejezését, keskeny fehér homlokát. De mert változatlanul jó barátok maradtak, társaságuk napi-rendre tért felettük.

Egyszer ugyan a fiatal ember egészen komolyan megkérte az asszonyt, de egész komolyan kosarat kapott. Hanna azt az életet már ismerte, átment már egyszer a házasság unottá válásának minden fokán és most rettegett tőle, hogy megismétlődhetnék. Ösztönszerűleg érezte, hogy ez az utolsó felvonás, hogy most már ő forog veszélyben - érdektelenné válhatik, mikor ő még érdekesnek találja a másikat. Ezért ragaszkodott fanatikusan ahhoz a határhoz, melyen belül még a váratlanra, a meglepőre számíthatott.

- Lesz idő, mikor még meg fogja nekem köszönni, hogy nem kell egy fáradt, öreg asszonyt magával hurcolni az egész életen át.

Okos asszony mindenre képes, még arra is, hogy egy szerelmes férfit barátjává tegyen; és ez az epizód alig okozott pár heti elhidegülést közöttük - belejöttek a régi kerékvágásba és minden este hat órakor barátság, szép asszony és kitűnő forró tea várták a fiatal embert a megszokott szobában.

Hanna a saját lelkiismerete megnyugtatóására el-elismételte:

- Barátom, meg kell házasodnia.

A másik pedig csaknem szóról-szóra ezt felelte neki mindig:

- Magának legkevesebb joga van ezt tanácsolni.

És ma is igazán épen ezt felelte. Odább tolta a teás csészét és akkor az asszony egy pillanatra ismeretlen mosolygást látott végigfutni az arcán, amely a szája szegleténél kezdődött, eltűnt a bajusza alatt, futólag még élesebbé tette az arccsontját s megcsillant a szeme fehérjén. Egy pillanatra az egész arca világosabbá lett tőle. Egy fénysáv volt, - vajjon nemcsak a lámpa vetette a félrehajtott fejre? Ime most újra minden különös kifejezés nélkül nézett szembe a nyugodt, kissé öntudatos arc...

És ugyanabban a pillanatban a férfi is látta, hogy az asszony szájvonala merevvé válik, alsó és felső szemhéja összeér egy pár remegő sávvá a kissé felhuzott szemöldökök alatt... de most már megint ránézett nyugodtan, bágyadtan.

Az asszony lelkében egy kérdés küzdött s a férfi ajakán ott lebegett a felelet: és mindegyik belelátott a másik lelkébe s érezte a kérdést, - érezte a feleletet:

- Tehát igazán?

- Igen, csakugyan.

De egyik sem szólt egy szót sem.

Mikor a férfi elment, Hanna lassan, szokásos nyugodt lépéseivel ment be a másik szobába. Gyertyát gyújtott és a tükör elé állva igyekezett élesen megvilágítani szembenéző képmását.

Szép volt és fiatal; és mégis...

Eloltotta a gyertyát, hogy sötétben maradjon, de az utcai világítás nagy elnyult négyszögletes fehér foltokat vetett az átellenes falra s a mennyezetre.

Hanna az ablakhoz rohant s vad energiával rántotta félre a csipkefüggönyt. A tulsó oldalon a férfi ismerős alakja fel-feltűnt, meg újra eltakarta egy kocsit, egy lámpaoszlop... egy végigvetődő árnyék... egy asszonyi silhouette.

És az ablakon át beverődő hideg, közönyös utcai gázvilágosság még élesebbé tette a kibámuló asszony arc kifejezését, szájának merevvé vált vonalát és összeszorított szempilláit - két remegő barna sávot felhuzott szemöldöke alatt, halálosan fehér arcában.

És Hanna világosan érezte, hogy életének ez volt a legérdekesebb, az igazi drámája, amelyik a legmindennapibb jelenet mögött játszódott le.

VÁGY

Nagy János a parton ült egy padon. Mögötte a tó halkán csapkodta a kövezett mólót, de ő nem hallotta a víz zugását. Kimeresztett szemmel nézett az uj, cifra fürdőpalota kivilágított ablakaira: tekintete néha öntudatlanul követte a széles fényfolyamokat, amint tüzes rést ütöttek a sötétségbe, majd reszketve halaványodtak bele az éjszakába, míg végre ott a tó felett beleolvadtak a nehéz, leselkedő feketeségbe. A dereka szinte megnyult, amint hallgatózott, mintha a világosság szivta volna előre a testét.

Egyszerre odabent kinyitották az ablakokat a meleg nyári éjszakára s a cigányzene is kicsapódott hozzá a fénnel együtt. Egynéhányan ott maradtak pár percig az ablaknál, de az arcuk vonásait nem lehetett kivenni. Az asszonyok hullámos haján átvilágított a lámpafény és világossággal rajzolta körül az alakjukat is. Aztán üresen maradt az ablaknyílás és ő még az árnyékukat sem láthatta, olyan magasan állt a ház az emelkedő parton.

Nagy János mélyen sóhajtott. Tudta, hogy odabent táncolnak, nyápic emberek ölelik át az asszonyok derekát, - micsoda emberek! Megtapogatta a karját és káromkodott.

Ő volt a legjobb evezős az egész környéken. Mikor az asszonyok a csónakba szálltak, ő már bent ült s ahogy megemelték a szoknyájukat, hogy lelépjenek az ingó pallóról, látta a lábukat, a csipkeharisnyájukat, azokat a cipőket, amikbe csuda, hogy emberi láb belefér - mint valami játékszer, - nem is embert hordozni való lábak... Némelyik asszony rámosolygott a csinos parasztleányre, de ő belecsapta az evezőket a vízbe, hogy csak úgy repült ki a csónak a tóra. Nem bánta, ha sikoltoztak is az asszonyok - legjobban szerette volna belefordítani őket mind egymásután, hogy sohase lássa többé azokat a kis lábakat... vagy valamelyiket a csónakba lökni és elevezni vele valahová. Ha most egyik vagy másik erre jönne...

A muzsika csak szól tovább. Néha olyan nótákat hallott, amiket jól ismert; ilyenkor bánattá olvadt a düh és keserűség benne, az állát a tenyerébe támasztotta és sirni szeretett volna. Valahányszor elhallgatott a zene, fel akart állani, hogy hazamenjen. De aztán mégis csak ott maradt.

Nem is tudta mennyi ideje, mióta a világos ablakokra bámult, fel se nézett az égre, hogy elmúlt-e már az éjfél? Olyan nehezen forogtak a gondolatai... tán el is szunyókált vagy álmodott is, mert mintha belülről látta volna a kivilágított termet a sok-sok asszonnyal - mind ott voltak a fürdőtelepről, akik olyan szégyenlőség nélkül mutogatták a lábukat a parasztfiu előtt, meg a csipkeharisnyájukat a vékony bokájukon, ami olyan gyengének látszott, hogy tán el is tört volna, ha megfoghatja a markos kezével.

A feje még jobban előrehajolt és már nem vette észre, hogy megszűnt a zene, nem hallotta a távozók hangos beszédét és nevetgélését, amint a tulsó uton a fürdő felé mentek, nem látta, hogy sötétednek el az ablakok, mintha egymásután szívnák vissza magukba a fényt. Az éjszaka köröskörül beburkolta, még az inge ujjának a fehérségét is elnyelte és nagy, nehéz fekete alvást borított a lelkére is.

Arra ébredt, hogy megborzongott. A tó felől hűvös szél fujt s a korai pitymalat szintelen, hideg, áttetsző levegőjében messze-messze el lehetett látni. A víz hamvasszürke volt s felülete néha végigborzolódott, mielőtt a szél a partra ért. Tul a tavon a hegyek kékesszürkén, laposan rajzolódtak az égre fehér házfoltjaikkal. A nagy, cifra palota szemben hallgatva, fázósan nézett rá az üveglablakaival.

Nagy János a szemére nyomta a kalapját és megindult a falu felé. Egyszerre megállt és lehajolt.

- Ejha! - hát itt járt valaki az éjszaka? - Körülnézett, de sehol egy élő lény. Aztán újra lehajolt. Lábnyomok vezettek a nagy ház felől a part felé. Eleinte szétszórva, alig látszóttak meg a kavicsos uton. De a tó mellett a finom homokban világosan ki lehetett venni a lépéseket, csak mintha mindegyiket átlátszóan befujta volna a fővénny. Egyszerre tisztán láthatókká váltak a kis hegyes orru, magas sarku cipő nyomai.

Nagy János érezte, hogy ver a nyakában a nagy ér. Most már tudta: egy asszony járt itt a táncolók közül; eleinte elseperte a nyomait a hosszú ruhája, aztán fölfogta rövidre a szoknyáját, hogy könnyebben mehessen. De hová? Kit keresett itt egy asszony az éjszaka? A falu felé tartottak a nyomok. Hová mehetett?

A legény megmért egyet a kitárt kezével: alig egy arasznyi. A páros cipőnyom egyformán váltakozva, kényesen kifelé tartott lábheggyel mutatta az utat. Egyszerre az apró bemélyedések felületesebbekké váltak, közelebb szorultak egymáshoz, rendetlenebbül váltakoztak. Itt sietni vagy futni kezdett. Hová?

Nagy János is gyorsabban ment.

- Hopp! - itt egyszerre bemélyedt a magas sarok, a két lábnyom egymás mellett maradt. Itt megállott, - talán várt. Kire?

Itt meg rendetlenül egymásba tapadva heverték, - visszafordultak, - a sarok tétován, hosszas árkot húzott a homokba, aztán egyszerre újra megfordultak és biztosan, nyilegyenesen vezettek a parton tovább.

Nagy János lihegve ment utánuk. Ha itt találná valahol, itt a parton, - egyedül...

A falu házai kezdtek feltűnni, de ő semmit sem látott, csak az apró mélyedéseket a homokon. Lehajtott fejjel, a vad szimatjával ment mellettük s mögötte messze, az egész uton ott maradtak a patkós csizmájának nyomai a finom cipőnyomok mellett.

Egyszerre megtorpant. Itt össze-vissza volt tapodva a homok. Egy másforma cipő nyoma, egy nagyobb, férfi cipőé gázolt emebbe bele; ezek a nyomok a tó felől jönnek idáig, aztán megfordulnak és szorosan, párhuzamosan a kis lépések mellett tartanak a tóig; ott egy cölöp mellett még egyszer belemélyed a magas sarok, aztán - minden nyom eltűnik.

A cölöpön árván lóg a csónak karikája és a víz üresen, szürkén borzolódik a part felé.

Nagy János megtörölte a homlokát az ingujjával.

- Hogy futott egy cipő után vakon, mintha az Isten parasztlegénynek teremtené az ilyet. Bezzeg a kis cipő tudta, hogy hová mén!

Egy ideig még ott állt és bámulta a vizet, mintha még sohase látta volna. Aztán nagyot káromkodott és egyet rugott a cölöpökön.

Egy kicsit megnyugodva indult a falu felé. Nekiszegte a fejét a levegőnek és lassan ment tovább. Legjobban szerette volna elkerülni a falut, de hová, merre menjen? Szegény embernek csak egy útja van. Megint elfogta a keserűség és ökölbe szorította a kezét.

Egy kakas hangosan kukorékkolt bele a reggelbe. Bár csak kitekerhetné a nyakát. Aztán megint nagy csend lett; az utca üresen nyult végig az alvó házak között.

Minden házat ismert, minden embert, minden lányt e faluban. Mindet itt hagyná szívesen, egy sóhajlás nélkül. Elmehetne Amerikába, aztán mikor gazdag lenne, egy grófnőt venne feleségül és aranyos cipőt húzna a kis lábára. Nem kéne többet messziről nézni...

Már bent volt a faluban. Itt ebben a vityillóban az a vén boszorkány kártyavető asszony lakik, - ebben meg...

Nagy János tétovázva állt meg, egy kicsit el is szégyelte magát... Itt Terka lakott, akihez minden időben be lehetett kopogtatni. Egyszerre nagyot ütött tenyerével az ablakfára, hogy az üvegek ijedten csörrentek meg. Valaki belülről kiszólt, a legény bement a kerítéstelen udvarra és az eresz alatt várt. Néhány perc múlva kinyílott a pitvarajtó.

- Ki az? - kérdezte Terka álmosan. Egy szoknyában állt az ajtó mögött, az arca piros volt az alvástól, de a nyaka és a melle fehér. Ahogy Nagy János belépett a küszöbön, szinte megcsapta az ágy melege, ami a lányt körülvette. Ránézett egy percig, aztán le a földre. Terka biztosan állt két széles talpán, mint aki szokva van a mezitláb járáshoz; a lába vörös, a bokája erős volt.

Nagy János belökte az ajtót és dühösen ölelte magához a leányt.

EGY PERCNYI CSÖND

I.

Pécsi a reggeli hajóval érkezett s az egész napot kint akarta tölteni a villában. Megindult a gyaloguton, a mezőn keresztül. Azt találta, hogy kicsit tulságosan nyugodtan élvezi a nyári reggelt s a cigarettáját ahhoz képest, hogy udvarló és szerelmes. Pedig az utolsó napokban már nagyon izgatta, hogy több mint egy hónapja nem látta az ő szép, szőke asszonyát. Akkor is a férje s a mostoha lánya mellett, csak épen, hogy láthatta, csak épen, hogy megcsókolhatta a kezét.

Valaki fehér ruhában, piros napernyővel ment ott a mezőn. Pécsi izgatottan dobta el a cigarettáját és elkezdett sietni... De nem. - Csak Margit volt.

- Jó reggelt Margit, ne siessen ugy!

A leány visszafordult és nevetve indult feléje; ahogy már messziről nyujtotta a kezét, míg a másikkal fölemelte a ruháját, amint a nedves fűvön végig szaladt, olyan friss volt, mint maga a reggel; az arca kipihent és nyugodt, csak a szemében maradt egy kis csodálkozó álmoság, mint a gyermekében, ha nagyon mélyen aludt.

- Jó reggelt Pécsi! Nem is tudtam, hogy kijön.

Margit hangja egy kicsit érdes volt, mint a reggeli levegő, vagy a hideg, ködös, zöld hegyek, vagy az ezüst-sávós víz a Dunában. Tulajdonképen szinte szép volt a hangja is, ő is, így idekint, ha sok levegő vette körül és a teljes világítás elmosta vonalai szögletességét.

- Ez igazán jó gondolat volt - mondta. - Hogy fog mama csodálkozni.... De apa nincs itthon, csak este jön ki.

- Igen? - mondta Pécsi kicsit vontatottan és a leány szemébe nézett. Tiszta és gyanutlan tekintettel találkozott. Lehajolt és egy kicsit meghatottan érintette meg ajkával a kezét. Toilette-szesz illata érzett rajta s a bőre hűvös volt a hideg víztől. Mikor Pécsi újra felnézett, látta, hogy a haja töve még nedves a mosdástól.

Volt valami gyermekes a friss tisztaságában és mégis olyan asszonyosan hatott. Az egészségesen gondozott test illata, a széna, a harmat illatával együtt, mintha az augusztus-végi reggel egész levegőjét betöltötte volna. Valami egészen új érzés volt: egy kis mámor szédülés nélkül, szerelem, öröm, nyugalom vágy nélkül...

Margot egyszerre érezte, hogy elpirul; nem volt tisztában vele, hogy miért ejtette zavarba a Pécsi mosolygó tekintete. Inkább boszankodni szokott máskor, ha úgy bánt vele, mint egy felnőtt gyerekkel. Valahányszor Pécsi belépett hozzájuk, amint meglátta, érezte, hogy szereti; de aztán mindig elfogta valami hidegség. És az ember sohasem vette komolyan és akkor ő is rideg és visszautasító lett. De most nem, most egyszerre olyan boldog volt, egy pillanat alatt mintha minden megváltozott volna. Milyen boldog nyugalom... így együtt menni, halkan beszélni. Milyen kár, hogy olyan rövid az út!

A terrasseról egy fiatal asszony hajolt ki.

- Ilyen jókor, Pécsi! Ez aztán meglepetés! Reggelizett már?

- Nem, nagyságos asszony, de nagyon éhes vagyok.

Pécsi nagy ivben vette le a kalapját és boldogan nézett fel imádott szőke asszonyára.

II.

Pécsi elment a délutáni hajóval. Kicsit soká bucsuzott és az asszony nevetve küldte:

- Menjen, menjen, mert lekésik.

- Milyen szép volt ez a nap - gondolta Margot, mikor azután sétálni ment. Leült a fübe és nézte a Dunát, a nagy, nyugalmas vizet. Tulajdonképpen csak a reggel volt olyan szép, de ez is elég volt egy napi boldogsághoz. Egy egész életen át ilyen boldognak lenni, ez talán sok is volna, talán nem is lehetne elviselni.

A nap szépen, lassan, minden festői hatásvadászat nélkül csuszott le a hegy mögé. Egyszerre szürkület lett. Egy őszi tücsök harsányan megszólalt, de épen olyan hirtelen elhallgatott. Margot elnevette magát.

- Gyáva muzsikus! - kiáltott le a fű közé.

Kis szünet múlva egy másik, félénkebb cirpelés hangzott, aztán halkan, melankólikusan még egy-kettő felelt rá. Néhány pillanat múlva az egész mező visszhangzott az őszi szomorú dalától.

Margot felállt, hogy haza menjen; de mintha egy egyhangu vontatott hangsor, mely szünet nélkül ismételte önmagát, megfogta volna a lépteit, mindig lassabban ment. Néha oly erős volt a zaj, hogy nem hallotta tőle a ruhája zörejét a fűvön, néha halkan ellágyult, mintha csak valami messziről jövő bánat gyáva sirása volna, néha meg mintha sóvárogva kiáltana a vágy egymás felé minden fűszál alól és ezerszeresen csak a saját visszhangját keltené...

A terassze nem volt kivilágítva s amint Margot a fűvön közeledett a ház felé, halk beszédet hallott. A Pécsi hangja volt - s most az anyjéé.

- Lekésett a hajóról - gondolta és szinte elszégyelte magát, hogy mennyire megörült. De aztán elfogta a fájdalom. Oh, minek is ment el sétálni, miért maradt olyan soká! Minden ellene esküdött: a naplemente, a Duna, a tücskök... Abban a pillanatban a kavicsos utra lépett s az éles zörrenés egyszerre elvágta a suttogást fent. Olyan csönd lett, hogy meghallotta a mostohaanyja ruhájának neszét, amint hirtelen megmozdult. Aztán megint vontatottan huzódott át az estén az őszi kórus hangja.

Margot mozdulatlanul állva maradt.

Kicsit még hallgatózott, aztán elszégyelte magát. Milyen különös volt ez a pillanatnyi csönd. Milyen hirtelen elhallgattak, amint ő kavicsra lépett. Miért? Most is hallgatnak. Egyszerre úgy érezte, hogy szeretne egy nagyot kiáltani, felsikoltani - azután halkan visszalépett a füre. Az elfojtott kiáltás mintha benne maradt volna a mellében, úgy nyomta. Miért is akart kiáltani. Mert véletlenül elhallgattak? Csak mert csend volt, azért? Olyan jó lett volna a nagy csöndbe belekiáltani, egyedül, hirtelen, váratlanul, mint az a szegény tücsök az elébb, amit kinevetett.

Körülkerülte a házat és a hátsó lépcsőn ment fel. Szép nyugodtan leült a szobájában. Bent egész sötét volt már, de kint a rózsafák mellett levő színes üveggolyók a szürkület utolsó fényét magukba gyűjtötték, és halványsárgán, sötétkéken, rozsdavörösen égtek; aztán lassan elsápadtak, elfekedtek.

Milyen különös, mikor két ember egyszerre hallgat el egy zavaró zajra. Elhallgat... figyelmeztetés, összebeszélés nélkül. Vajjon csakugyan szeretik-e egymást?

Szeretik egymást! - ismételte halkan magában. Az apja jutott eszébe és megrémült. Nem elég lesz, ha a saját boldogtalanságát kell elviselnie? De az apját is látnia kell?... Csak olyan tehetetlen ne lenne! Milyen gyöngének érzi magát és hogy reszket a keze...

Nem kételkedett egy percig sem tovább, a gyanu csak addig a pillanatig maradt gyanu, míg az áruló csönd tartott. Mikor visszalépett a fűre, mikor nem akart végig menni a kavicsos úton fel hozzájuk, akkor már bizonyosan tudta. Talán már azelőtt is. Egyszer az anyja nem mondta el, hogy Pécsi ott járt náluk, mikor egyedül volt otthon, de ő később véletlenül megtudta. A tavasszal milyen különösen játszottak egy szál virággal - egyszer az egyik vette a kezébe, aztán a másik... És ma reggel, mikor ő azt mondta, hogy a mama meg lesz lepve, mit is felelt Pécsi olyan vontatottan?... Csak a ma reggelét ne vették volna el, - csak legalább azt a percét hagyták volna meg a tiszta boldogságnak...

A hajó kürtje hallatszott be. Margot összerázkódott. Az utolsó hajó Pest felé. Pécsinek ezzel kellett elmennie, ha a délutániról lekésett. Lekésett? Őt az anyja biztatta, hogy menjen el sétálni. Lehet, hogy lekésett, de őt sétálni küldték.

Margot az ablakhoz állott. A Duna sávja a sötétben is csillogott. Aztán felhangzott a hajó kattogása, a víz zugása, - most fordul a hajó, - most feltűnik baloldalt a vörös lámpa és a hosszú reszkető visszfény a vízben, mintha csak az vonná maga után a hajó sötét testét.

Az apja egy félóra múlva érkezik.

- Az apám!... őt is megcsalják, mint engem, - sikoltott fel magában és behunyta a szemét, hogy ne lássa a hajó lámpáját.

Margot kiment a terrasra. Az asszony ott ült egyedül. Olyan sötét volt, hogy nem látták egymás arcát, és ez mindkettőjüket nyugtalanította.

- Nem fogja megmondani megint, - gondolta Margot.

- Miért nem kérdez? - gondolta az asszony, akit gyötört a félelem és a bizonytalanság. De Margot leült és nem szólt. Belemerültek a csöndbe. Mikor Margot megszólalt, megriadt a saját szavától.

- Pécsinek nem szabad többé eljönni hozzánk, - mondta; egy pillanattal azelőtt még nem tudta, hogy ki fogja mondani, de most, milyen jó volt, hogy tul esett rajta.

- Nem értelek, - felelt az asszony és a szája szélét harapdálta a sötétben. Egyszerre tisztán látta az összefüggést. Ha Margot tudja, az útjába fog állani. Még egy utolsó eszközt kísérelt meg:

- Azt hiszem, egészen tőled függ Margot, de eddig úgy láttam, erősen bátorítottad.

- Nem szabad többé hozzánk jönnie - ismételte a leány makacsul.

- Féltékeny vagy! - tört ki az asszony. Most már úgy is mindegy.

- Igen - mondta Margot és érezte, hogy elpirul, - féltékeny és nagyon boldogtalan vagyok... És te is az fogsz lenni, nagyon boldogtalan, de Pécsinek nem szabad többé eljönni hozzánk. És most nem szabad sirnod és nekem sem szabad. Apa mindjárt megérkezik.

- Margot, - próbálkozott még az asszony - de hiszen tévedsz! Nem tudom, honnan veszed ezt a gyanut... hogy merészelsz...

- Én most kimegyek a hajóhoz apa elébe; és Pécsi nem fog többet hozzánk eljönni.

Jobbra egy halvány fény tünt fel a feketeségben, lassan megnagyobbodott, vöröslött, reszkető sáv nyult a vízben, és míg tüzével végig égette a sötét Dunát, lassan vonta maga után a hajó fekete testét. Margit lefutott a lépcsőn és gyorsan ment az atyja elébe.

NÉGYEN A TŰZ KÖRÜL

A kerülő egy csomó rőzsét dobott a parázsra. A láng egy percre lekushadt és a sötétség abban a pillanatban rászakadt a környékre. De máris piros lángok kezdtek kinyulni a galyak alól, végigfutottak rajtuk, kergették egymást, összesimultak s egyszerre nagy, lobogó vörös éket égettek az éjszakába.

Vékony fénysáv futott végig a fához támasztott puska csövéen, a törzsek rücskössé váltak az apró, táncoló fényes árnyfoltoktól, a levelek odafent felébredtek álmukból s lassan ringatták visszájukon a láng vörös színét, felületükön az éjszaka árnyát. Két pár élő szemben is megcsillant a tűz világa; az öreg ember összehuzott szempillája alatt mint egy mozdulatlan szikra, a kutya pupillájában mint nyugtalanul rezgő fényfolt. Gyöngye szél járt s magával hozta az országot porának a szagát; a láng ilyenkor lágyan hajolt meg alatta, de a két élő lény, mint minden este, most is mozdulatlanul nézett a világosságba.

Egyszerre a kutya elvakkantotta magát és hirtelen az erdő felé fordult. Az öreg lustán nyult a puskája felé. Akkor már a két fa között ott állott egy idegen férfi, - mozdulatlanul, karcsun, egyenesen maga is, mint egy fiatal fatörzs. Hogy a tűz világa alulról esett rá, nem lehetett kivenni az arcát, csak kemény álla szögelt ki élesen; a kalapja mélyen a szemére volt huzva és olyan urfélének látszott az öltözete után.

- Jó estét kívánok, - mondta egy kicsit rekedten - vajjon átmehetnek-e a komppal még ma éjjel a tulsó partra?

- Azt már nem; mert hogy napnyugta után a révész már a faluban van.

Az idegen nekitámaszkodott a fának, mintha elhagyta volna az ereje.

- Tán messziről jön az ur?

- Igen, - hagyta rá a másik, - fáradt vagyok.

- Be lehet a faluba is menni, meg itt is meg lehet pihenni. Hajnalig úgy sem mehet a komppal át.

- Köszönöm, - mondta az idegen a kétes meghívásra és előre lépett. Az öreg még egyszer jól megnézte, látta, hogy nem erre a környékre való, aztán nem érdeklődött tovább iránta. Az ember leült a tűz mellé, kinyújtotta a lábát és a felkarjára dőlt. A kutya egy kicsit körülszaglászt, aztán visszament a gazdája mellé s lefeküdt. Az öreg még egy ideig nézte a lángot, mely mindinkább összezsugorodott, apró kis nyelvekre oszlott, nyugtalanul táncolt egy-egy rőzsészálon, míg csak az izzó parázs maradt, - aztán elszunyókált, még a pipa is kialudt a szájában.

Csak az idegen volt ébren egyedül. Levette a kalapját előrehajolt a tűz fölébe; a vörös fény elöntötte, szinte perzselte az arcát, a mély árnyékok egyszerre átizzottak a szemöldöke és az arccsontja alatt, de a szeme sötét maradt s dühös elszántság szoritotta össze a száját; csak a keze reszketett, amint a tűz fölébe tartotta. Igyekezett leküzdeni ezt a reszketést, de hiába; mintha nem is tartozott volna hozzá, annyira nem engedelmeskedett az akaratának, mintha valami idegen kéz lett volna... valami tőle független élet...

Elkezdte nézni, szinte kíváncsian lesni azt a két kemény és mégis remegő izomdarabot, a hosszú ujjakat, melynek szélén átrőzsaszinlett a fény... aztán egy hirtelen rándulás után megszűnt a remegés, az ujjak lassan széttáruultak, játszva meggömbültek, mintha puha mozdulattal egyenkint simogatnák a levegőt, - megint nyugodtan vártak... aztán hirtelen, görcsösen behajoltak, minden izületük kemény ékké vált, az inak és csontok megfeszültek a kézfejen...

egyszerre ökölbe szorult az egész, keményen, mint egy kalapács - és egy köröm belevágódott a tenyerébe.

Csak most érezte meg megint önmagát. Fáradtan ejtette le a kezét a térdére, főlegyenesedett, az arca ellágyult, szinte ijedt lett, az árnyékok ernyedten húzódtak hosszabbá a csontok alatt.

- Az ő keze volt; még egyszer megnézte a tenyerével fölfelé fordítva; - az ő keze...

Apró szikrák kezdtek táncolni fáradt szeme előtt, de azt is látta, hogy a parázs mozdulatlanul izzik és egy szélfuvalat sincs, hogy szikrát kergessen fel belőle.

És minden oly csodálatosan mozdulatlan volt - változatlan, élettelen, mint valami varázslat alatt. Az erdő mellettük, mintha évezredes megkövültségben állna, némává meredt fekete lombjával, a parázs izzása fényes érclap, a sötétség nehéz nyugalmas tömeg, a csönd lomha, meg nem rezzenő anyag - és ő maga viseli a halott mozdulatlanság terhét.

És mégis, - volt itt valami mozgás, valami élet... Az ember kába, fásult érzékeivel nem tudta mindjárt felfogni, mi nyugtalanítja a lomha testté vált éjszakában a szemét - míg hirtelen megkapja a tekintetét a kutya lélegző oldala; egyforma ritmikus váltakozással emelkedett és süllyedt; a bordák megfeszültek, majd meglazultak, a fény is hol összehúzódott, hol szélesebbre terült rajta. Mindig egyformán, változatlanul egyformán, hogy a mozgás ismétlődése maga is szinte mozdulatlansággá vált.

Az ember nem akart odanézni, erőltetetten bámult a tüzre, tágra nyitotta a szemét - aztán lopva megint odafordult a tekintete...

Ha most rányomná a tenyerét arra a ruganyos mozgásra, lassan mindig nehezebbé válnék a keze, sulyossá, mint egy vaslemez, - az erő az egész testéből abba a felületbe folyna át - a ruganyosság behajolna, a csontok engednének, megroppannának alatta... nem mozogna többet... minden nyugalommá válnék körülötte.

Két keze laposra merevedve nyult ki egymás mellett, de még nem ért el odáig, mikor a kutya felugrott s ugatva fordult az országút felé. Az öreg lassan fölemelte a fejét, mintha nem is aludt volna, megnézte pipáját, egy zsarátnokot megtáncoltatott a tenyerén és rányomta a dohányra.

- De népes az éjszaka máma, - mondta azután eltűnődve.

A másik kettő, az idegen ember és a kutya elnyult testtel, kifeszített nyakkal figyeltek az országút felé; az ember lihegett, mintha szaladt volna.

A sötétség egy darabja megmozdult, árnyék lépte át a megvilágított körnek az éjszakába belesápadó szélét, aztán egy fiatal ember nagy kerek galléros köpenyben közeledett feléjük. Nyílt szemekkel, látható kedvteléssel nézte meg a tüzet, az öreget, a kutyát, egy kicsit fürkészően tekintett a másik ember sötét arcába, aki ezalatt föltette a kalapját s most hirtelen lehuzta a szemére. Valami gyerekes kíváncsiság volt ebben a tekintetben, aztán egy csöpp csodálkozás, végül vidám megértés.

- Adjon Isten jó estét vagy jó éjszakát. Nem adnának-é egy vándornak egy kis helyet a tűznél?

- Hát hely az van, az ur is elfér még, - mondta az öreg.

- Nem vagyok én ur, csak olyan szegény legény.

Az öreg elmosolyodott. Vastag ősz bajusza nem mozdult meg a pipa felett, de a szeme megcsillant. Régen valamikor... ő még emlékezett rá...

- Más mifajták voltak azok! - felelt egy kis lenézéssel.

- Hja bácsi, romlik a világ.

Leterítette a köpenyegét a földre, a kalapját is lelökte és leheveredett. Most már meglátszott a szőke haja, a szeme kék csillogása és ideges finom keze, amint a tűz felé kinyújtotta.

- Az ur is a kompon akar átmenni? - kérdezte az öreg.

- Nem én! Az országutról jöttem és az országuton megyek tovább.

- Hát olyan vándorló legény inkább, - kételkedett a másik újra és a kinyújtott fehér kezét nézte. - Aztán mi volna a mestersége?

- Verseket csinálok.

- Na, na, - dűnnyögött az öreg, - hát az is szép.

- Most is csináltam egyet az uton; elmondjam?

Mielőtt biztatták volna, már belefogott; komolyan, elmerülten nézett a tűzbe, mintha csak annak mondaná. Egyszerre megakadt, kereste a szavakat, újra kezdte, aztán türelmetlenül rázta a fejét.

- Vigye el az ördög! Elfelejtettem a végét.

Az öreg már megint bóbiskolt, a másik háttal fordult a tűznek, hogy az arca sötétben volt. Ugy látszott, nem igen törődtek a verssel; csak a kutya nézte a költőt komoly, fájdalmasan csillogó állatszemeivel, melyben több mélység látszik, mint az emberében: a meg nem váltottak tudatlan panasza.

Egy darabig hallgattak, de a nyugtalan ember nem engedte a csöndet megint megmerevedni körülöttük.

- Jó volna még tenni a tűzre.

Az öreg bólintott, talán csak álmában. A fiatal ember felugrott és rálökött a szénre a közeli rőzse-rakásból egy öltre valót. A láng csakhamar felcsapott, nyugodtan, egyformán égett, aztán lohadni kezdett. De őt magát már megfogta a tűzvarázs, sötétségtől és lángtól ittassá lett a fiatalsága, az éjszaka és a tűz minden vágyát magában érezte - és egyik csomó rőzsét a másik után dobálta bele a tűzbe.

Vékony füst szállt fel ringatózva, egy hosszú lángnyelv, futott utána nyilegyenesen, aztán több - mindig több, míg ujjongó, részeg lobogássá vált a recsegő, ropogó máglya és széthasadozó, szikrázó, vergődő, vonagló tüzrongyokat dobált a sötétbe.

Megriadtan, elvakítva hátráltak valamennyien.

Az erdő egyszerre kilépett a merev sötétségből, vörös villanások futottak be a fák közé, megakadtak a bokrokon és színükre ébresztették a virágokat; nagy árnyékok táncoltak a törzsek megett, a levelek vörösen merültek fel a sötétből, meg újra belebuktak az árnyékba; a máglya felett reszketett a levegő s benne a kékre halványodott csillagok.

A fiatal ember ragyogó szemmel nézett a lángba, az ujjait kitárta, meg összeszorította, a szája idegesen remegett, aztán nem birt tovább hallgatni.

- Neked Lilith - Éva - Salome! Neked asszony, asszony... lángoljon az égig!

Kiterjesztette mind a két karját, melynek nagy, fantasztikusan eltépett árnyéka végig nyult mögötte a fatörzseken, mintha az árnyékkarak körül akarnák ölelni az erdőt.

Az öreg dörögve csóválta a fejét, a másik sem sokat értett a dologból, de az asszony szó belevágott a lelkébe. Fürkészően nézte végig alulról fölfelé a lobogástól megvilágított alakot;

- asszony! - ismételte halkán ő is és nem félt többé a vándorlótól. Az már leejtette a két karját;

- Mária! - suttozta, vagy csak inkább gondolta; ezt már nem hallotta senki...

A láng lassankint kezdett megnyugodni, aztán hirtelen összeesett és szélesen ellapulva égett tovább. Az öreg a csizmájával beljebb toszogatta a széléről az égő galyakat. Egy ideig még némán néztek a tűzbe, aztán az öreg lefeküdt a szűrére. A kutya már aludt és néha vakkantott álmában. A fiatal ember még szeretett volna kérdezősködni a másiktól, de annak olyan zárt és merev volt az arca, hogy abbahagyta. Egy ideig gondolkozott rajta, hogy kiféle - miféle lehet, de nagyon elálmosodott, beletekerte magát a köpenyegébe, lefeküdt - egy kicsit forgolódott, aztán ő is elaludt.

A harmadik ember megint egyedül volt ébren. A zsarátnok szélesen terült el közöttük.

A nagy mozdulatlanság megint ott várt körülötte; de ő most már mozgást kívánt; hangot szeretett volna hallani. Suttogni kezdett magában - asszony, asszony - aztán ijedten elhallgatott... Megint ott volt mellette a nagy csönd.

Valaki felsóhajtott. Talán az alvó volt, de neki úgy hangzott, mint ha a csend sóhajtott volna, vagy a sötétség... vagy az erdő. Figyelni kezdett, feszült idegekkel, leselkedve. És egyszerre érezte, hogy ott valahol a fák között őt is épen úgy figyelik, feszülten, lesből. Felnyögött... és egyszerre az erdő jajgatni, sikoltozni, hörögni kezdett. Rémülten kapott a fejéhez, bedugta a fülét, az egész teste összezsugorodott.

Megint ott volt mellette a nagy csönd... és ő mozdulni sem mert.

A tűz felszíne itt-ott hamvat kapott; alig észrevehető puha szürkesség terjedt el a felületén, fátyollá sűrűsödött felette, melyen átütötte magát a vörösség; lassankint kéreggé vált a fátyol, elnyomta a vörösséget, eltakart minden szint és az ember merev tekintete előtt az egész beleolvadt a sötétségbe.

Mintha csak maga maradt volna élő a világon. Közelebb kuszott az alvóhoz, hogy hallja a lélegzését... a füle zugott, a szempillája lecsukódott, az érzékei összezavarodtak. Embereket látott, máglyalángot és táncoló árnyakat - vasutrobogást hallott és viznek a zaját - és tudta, hogy ébren van, hogy itt ül a sötétben és csak egy alvó lélegzését hallgatja...

Kezdte lesni a hajnalt és azt gondolta, hogy ott szemben, az erdő széle felől fog megvilágosodni. De a sötétség végtelen volt és időtlen...

... Egyszerre felhorkant, megrázta a fiatal ember karját, aki felült s nem tudta első pillanatban, mi történt vele; a szeme nagy kék bámulás volt, amint arrafelé nézett, amerre az ember mutatott. Gyöngye szürkesség szövődött bele az éjszakába, ott messze a folyó felé már világosodott az ég alja, de az erdőben még éjszaka volt.

- Látja? - kérdezte tőle az idegen.

Épen ott, a sötétség és a hajnal határán, az erdő szélén valami fehér, átlátszó, ködös fátyol lebegett nyugtalanul, mintha beleakadt volna a faágakba, aztán lassan elszakadt az erdő éjszakájától s magasra nyulva siklott odább a fűvön. Fehér fátyol, ami alig takart valami áttetsző, rózsaszín ködtestet - rózsaszín és fehér asszonyi testet, a karja beburkolva a fátyolba, néha fölemelkedik, mint egy szárny... foszlányos, világos haj - szőke haj lebeg az arca körül... az arca nem látszik, csak a szeme éget a haj fátyolán keresztül - siklik, - lebeg, - lehajlik - a haja sepri a fűvet, a fátyola beleakad a sötétségbe, elszakad, egy pillanatig meztelen szépségben áll mögötte - lassan összeesik - fehér gomolyag hever a földön - szétoszlik a hajnalban...

A két fiatal ember mereven bámult a messzeségbe. A szőke ki akarta nyújtani a karját az eltűnő után, de megbénultan mozdulni sem tudott. - Mária, - sugta halkan, vágyn, hívón.

- Visszajött - mondta a másik; egy pillanatra összezsugorodott, aztán épen olyan gyorsan kinyenesedett. Az öreg, ültében visszafordulva nézett abba az irányba, amerre a másik kettő és köhögve mondta:

- Reggel felé már ködök járnak.

A kutya elnyult testtel, csaholva rohant végig az ösvényen az erdő mellett.

Hajnal volt.

A magas, barna ember megbillentette a kalapját és szó nélkül megindult a folyó felé.

- Köszönöm az éjszakai szállást, - mondta a szőke és kezét nyújtott az öregnek. Nagyra nyílt szemében álmok és látomások eksztázisa fénylett s az öreg megcsóválta a fejét.

- Okosabb mesterséget kellene választani, - mondta komolyan.

- Igaza van bácsi, de akkor sohasem látnánk olyan szépet, mint ma a tűz mellett.

Az öreg értetlenül nézett rá, mire a másikat megszállta fiatalságának dacos életkedve ebben a csipős, friss, új reggellel tele levegőben. Egyet kurjantott, megrázta a kalapját s már messze járt az uton.

Az öreg még egy darabig ott maradt, ide-oda tapogott a harmatos fűvön, igazgatta a szűrét, a kalapját. Egyszerre egy suhanc kiabálva futott ki az erdőből:

- Hej Pista bácsi, nem látott az éjjel erre egy idegent?

Az öreg csak mordult egyet; nem szerette a váratlan kérdéseket.

A fiu már mellette volt és titokzatos arccal mondta:

- Megölték a szép, szőke zsidóasszonyt az éjszaka.

- A korcsmárosnét?

- Azt a! Az ura nem volt otthon, oszt azt beszélük, hogy megfojtotta a szeretője. A zsandárok már bent vannak a faluban; a doktor kocsija is ott áll a kapu előtt, de ezt ugyan már fel nem támasztja senki. Azért kérdem, hogy nem járt-e erre valaki...?

- Tudom is én! Nem vagyok én zsandár.

A parasztfiu tovább futott a hírével. Az öreg megcsóválta a fejét és végignézett mind a két uton, amerre az éjszakai vendégei elmentek.

- Vajjon melyik volt a kettő közül? - dünnyögte. - A szőke aligha, hanem a másik... különben sohse tudhassa az ember... - Egyet rántott a vállán. - Bánom is én; nem vagyok én zsandár, hogy tudjam.

De vastag, csizmás lábával gondosan széthuzta a hamut, az elfeketedett szenet és a félig égett galyakat a körül letaposott fűvön. Aztán vállára akasztotta a puskáját, füttyölt a kutájának és elballagott a harmadik irányba, fel az erdőbe.

Mire a nap fölkelt, egyetlen szikra sem maradt az éjszakai tűzből.

GALEOTTO

Lea hazaérkezett az intézetből s az anyja bevezette a szobájába, amelyben fehér butorok és rózsaszín függönyök voltak. Megállt a szoba közepén, hosszúra nyúlt sovány alakjával és egész tizenhétéves komolyságával nézett körül. Érezte, hogy nem illik hozzá ez a bájos, édes-kés környezet, de nem szólt. Meglátta a tükörben a háta mögött álló anyja mosolygó arcát.

- Milyen szép vagy, mama! Még szebb, mint régen.

Megfordult és megölelte.

Lea tulajdonképpen nagy zavarban volt. Még nem látta a mostoha apját és olyan különösnek találta, hogy most mindig egy idegen férfi lesz köztük. Már elébb a beszélgetésnél beleakadt valamibe miatta. Mikor csodálkozott, hogy neki egész külön szobája lesz és a lakbeosztásról kérdezősködött, meg hogy lefekvésnél megint az anyja ágya szélén üldögélhet-e? Mindig kitérő feleletet kapott. Érezte, hogy közéjük állt egy ember, akit ő mindig kifelejtett, de akire az anyja mindig gondolt.

Inkább ellenséges érzülettel ment be végre, de Jeney olyan fiatal volt - sokkal fiatalabb, mint az arcképe - és olyan kedvesen fogadta, hogy eltűnt az egész idegenkedése.

- Ilyen hosszú leányom lesz nekem!

Kezet fogtak és Jeney futólag megcsókolta az arcát.

- Talán magasabb is vagy nálam.

- Oh dehogy!... - Lea megint zavarba jött, nem tudta, hogy szólítsa. Csak nem mondhatta apának?

- Ugyan jőjjetek már, elhül a tea! - idegeskedett az anyja. Nem értette, hogy nevezhetnek ezek ennyit az első pillanatban. Mint két gyerek... Hirtelen felnézett, - idegenül nézett mind a kettőre, mintha messziről látná őket és futó megdöbbenéssel háritotta el a gondolatot: Két fiatal gyerek.

- Már féltem, hogy Lea zavarni fogja a mi kettőünket - mondta Jeney, mikor egyedül maradtak - örülök, hogy ilyen természetes és jókedvű.

- Azért fölöslegesnek találom, hogy megcsókold - felelt az asszony és nézte a saját kezét, mintha valaki másé volna. Igen, a kezén, - hiába minden gondozás - meglátszik, hogy nem fiatal. Mintha egy alig látható finom háló lenne ráfeszítve, ezer apró ránc huzódott szét rajta, ha így az ujjait mozgatta. Szinte elfelejtette, mit akart mondani és hirtelen felnézett, mikor megint eszébe jutott:

- Lea végre is nagy leány...

- Jó, jó, majd csak eltaláljuk a helyes hangot. Azt hittem, nekem valami apai szerepet kell játszanom, vagy mi?...

Türelmetlen lett; bár már elmúlt volna legalább egy pár hét, hogy benne lennének az új kerék-vágásban. Megint feltámadt benne az a fizikailag is kényelmetlen érzés, hogy egy harmadik jött közéjük, akihez tulajdonképpen neki semmi köze.

Hamarabb beletalálták magukat a helyzetbe, mint Jeney hitte. Egyszerűen jó pajtások lettek Leával. Bizalmasságuk növekedésével leszokott az apai tegezésről és egyenranguan bánt vele, ami Leának jól esett. Különösen az estéket szerette, mikor fáradtan jött haza a hivatalból, az asszonyok teával várták és ő ebben a várásban érezte a saját személyének a fontosságát. Már

az utcán felmelegítette az a gondolat, hogy most két asszony reá gondol, hogy mikor csenget, Lea már kitölti a teáját és odakészíti előre a cigarettát. Aztán Lea zongorázni szokott, nagyon is egyenesen, kissé mereven tartva magát, ragyogó szemmel olvasva a hangjegyeket, olyan figyelemmel, mint egy gyermek, aki dicséretet vár.

- Milyen szép őszi esték! - mondta egyszer Jeney ábrándosan.

A felesége ránézett, gyorsan kutatóan. Ebben a percben ő is őszi estékre gondolt, de az elmúltakra, amikor ők ketten ültek itt mint fiatal házaspár - csak ketten és a férfi csak őt nézte, csak ő létezett neki a világon.

Lea Chopint játszotta a mostoha apjának, aki alapjában véve szentimentális ember volt. A leány nevetett rajta, mert ő meg nagyon pozitív lénynek tartotta magát és a nagyon fiatalok fölényességével gunyolta az érzelmességet és a regényességet.

- Lea, magának olyan szép haja van - mondta egy szünet közben váratlanul Jeney - de nagyon rosszul fésülködik, nem jut érvényre a színe. Kérje meg a mamáját, hogy tanítsa meg...

Mosolyogva nézett az asszonyra, de abban a pillanatban csaknem megdermedt az arc kifejezésétől. Minden vonása merev volt, öregnek látszott és úgy összeszorította a száját, hogy egészen eltűnt az ajaka színtelenné vált arcában.

- Mi történt - gondolta - mi ez?... és feleletül már valami félős sejtelem összeszorította a torkát. Nem mert Leára nézni.

Csak a leány nem vett észre semmit. Tovább játszott és a szoba újra megtelt az édes melódiával, mely mögött nagy, nagy, titokzatos csönd hallgatózott, mintha az szűrte volna ki magából a muzsikát.

Lea kipirulva állt fel.

- Ma affektáltan játszottál - mondta az anyja hidegen. Lea ránézett és nem tudott felelni. Ő még nem értette meg az anyját, de olyan váratlanul borzongott végig a zenétől felmelegedett lelkén ez a hideg hang, hogy a szeme könnyes lett és kiment a szobából. Azután is, az egész est hallgatagsága csupa diszharmónia volt.

Lefekvés előtt, mint rendesen, az anyja bement Leához. Szerette volna elsimitani a mai nap összeütközését, - ha összeütközés lett volna legalább! De semmi sem volt, csak nagy hallgatás s annak a mélyén valami ismeretlen, amit nem lehetett megfogni. És most megint csak hallgattak.

Az asszony nézte Leát, amint a haját fésülte, de nem úgy figyelte, mint anya a leányát, hanem mint öregebb a fiatalabbat s ezt maga is világosan érezte. Csakugyan szép, barna haja volt, így kibontva bronz-csillogásu.

- Mit használsz a hajadhoz? - kérdezte hirtelen.

- Semmit, mama - és Lea meglepetten fordult az anyja felé.

- Azért, mert... mert... megtiltom, hogy másként fésülködjél! - Maga is elhalványodott a hangjának szenvedélyességétől és nehogy többet mondjon, kirohant. A rózsaszín függöny nagyot lebbent az ajtón, felpuffadt és lassan megint lesimult. Lea nézte, - olyan volt, mintha a szövet megelevenedett volna - aztán megint a tükör felé fordult. Eszébe jutott, hogy az anyja szőkitő hajvizet használ és már a multkor észrevette, hogy a szemöldöke sötétebb, mint szokott lenni.

Leült, úgy kibontott hajjal és a kezébe hajtotta az arcát...

Jeney a szobájában dolgozott, mikor a felesége bement hozzá és a vállára tette a kezét.

- Mi az? - kérdezte a munkában lévő ember szórakozottságával. Az asszony hirtelen levette a kezét és elfordult.

- De kedvesem, ne legyen olyan ideges - fordult hozzá a férje és magához vonta. - Tudja, hogy ha dolgozom, csak fontos ok miatt hagyom félbe.

- Nagyon fontos okom van...

Jeney kérdően nézett rá és megint ugyanazt a kifejezést látta az arcán, amit délután.

- De Sarolta!...

Az asszony megfordult és kiment.

Mi történik itt?... mi lesz?... mit tettem én?... - gondolta zavarosan az ember és ő is ráhajította a homlokát a kezére.

... Valami feszült elővigyázat lépett a jó pajtáság helyébe. Ha Jeney és a leány magukban voltak, akkor is kutató tekintetet éreztek maguk mögött és ez a képzelődés figyelmesebbé tette őket egymásra. Minden mozdulatuk, minden szavuk ki volt számítva, hogy minél közönyösebbnek lássék és így mindig egymással foglalkoztak. Nézésük habozó lett, gyorsan siklott el egymás mellett s a kézfogásuk felületes volt, mintha parazsat érintenének. Az egész akaratuk megfeszítetten arra irányult, hogy az egymás iránti viselkedést szabályozza - egy harmadik miatt.

Aztán lassankint a harmadik kiesett a tudatukból. De a gyakorlat által minden érzékük már végtelen finommá vált az egymás s az önmaguk megfigyelésére. Ha összebeszélnek, akkor sem reagálhattak volna pontosabban egymás gondolatára. És koronként mindegyik felújította magában akarata eredeti célját - a harmadik miatt.

Lea esténként nem zongorázott többé, bent ült a szobájában és olvasott, de a régi esték, amiket a férj és feleség kettősből töltöttek, csak nem tértek vissza. Az asszony sem bírta ki ezt a feszültséget és egy este így szólt a leányához:

- Miért dacoskodol Lea, hiányzol közülünk...

- Nem mama, csak unalmasnak találtam azt az egyformán beosztott életet. - Aztán mégis bement és zongorázott.

Az asszony közönyös akart lenni és nem nézett rájuk, de annál bizonyosabban elhitette magával, hogy azok egymást nézik. Az elfojtott indulat felkavarta a veszedelem iránti kíváncsiságát.

- Játssz el azt a Chopint, ami egyszer Lászlónak annyira tetszett.

- Már nem emlékszem, melyik volt.

- Azt a Nocturne-t - mondta Jeney megfeledkezve magáról és Lea egyenesen ott nyitotta fel a füzetet. Az asszony maga elé nevetett és finoman ráspolyozott körme beletört a karszék támlájába.

Lea gyorsan, hanyagul játszott, befejezte, felállt.

- Még egy kicsit - kérte Jeney és odament hozzá.

- Elfáradtam.

A füzet tompa zajjal csuszott le, amint a leány hirtelen leeresztette a kottatartót. Jeney utána hajolt és visszaadta. Egymásra néztek, egy kicsit hosszasan és az utolsó pillanatban nagy rémület csillant fel a szemükben.

- Lehetetlen, - gondolta a leány. - Lehetetlen - bizonykodott a férfi magában... és épen akkor világosan érezték azt a nagy, megrázó lehetőséget, amire egy esztelen féltékenység felhívta a figyelmüket s amire lehetetlen volt többé nem gondolni.

Mikor télen a társas élet megkezdődött, mindnyájan megkönnyebbültek. Lea úgy igyekezett mulatni, mintha azt a bizonytalan, fenyegető valamit akarná elkerülni; az anyját boldoggá tette, hogy az első komoly udvarló is nemsokára jelentkezett és biztosabbnak érezte a jövőt. Jeney pedig boldog volt, ha kivonhatta magát a társaságból, nem kellett messziről néznie a leány jókedvét, fölhevült arcát, ragyogó szemét... Ilyenkor otthon egyedül lehetett, elővigyázat, feszültség nélkül. Mintha elsüllyedt volna minden körülötte, övé volt a gondolat és a nagy csönd, - amelyből néha mintha halkan szivárogná elő a Nocturne egy-egy akkordja. Leára gondolt, az alakjára, a szemére, a hajára, külön-külön s aztán az egész édes szép fiatalságára, ami úgy vette körül természetesen, mint a levegő s ami az övének természettől a párja volt.

Tavaszszal Vass Endre csakugyan megkérte Leát. De ő habozott s ezzel az anyja izgatottságát újra fölkelte. Féltékenysége állandó lelkiállapottá vált és pillanatokra gyűlöletig fokozódott mind a kettő ellen. Hiába volt hidegség és közöny, megérezte mögötte a rejtegetést. Lea fáradt arccal fogadta minden célzását, de hallgatása csak ingerelte az anyját.

Egy este színházból jöttek haza és a szerelmi dráma fátumszerűségének egész hangulatát magukkal hozták. Jeney otthon maradt és magányos estéinek veszedelmes ingerét ellenállás nélkül engedte nőni maga körül.

Egyszerre Lea jött be; amint Jeneyt meglátta, vissza akart fordulni.

- Miért szalad el? Még nem is láttam ebben a ruhájában - mondta a férfi és amint a leányra nézett, a szeme még tele volt azokkal a lehetetlen álmokkal, amikből az ő belépte riasztotta fel.

- A könyvemért jöttem, itt hagytam a zongorán.

- Ha most játszanék, mikor csak ketten vagyunk, mintha az egész világ elsüllyedt volna...

- A könyvemért jöttem - ismételte a leány.

Jeney elfordult és úgy adta oda a könyvet. Lea kiment és a másik szobában leesett a pamlagra. Nem akarta a bizonyosságot látni és mégis reszketett érte, hogy el ne veszítse.

Egyszerre a nevéen szólították. Az anyja jött utána.

- Miért nem fekszel már le?

- Ezért a könyvért jöttem.

- Ott van László?

- Nem láttam.

Abban a percben megrémült a saját hazugságától. Miért is hazudott?... Miért ne beszélhetnének együtt?... Mi történik itt vele?...

Sarolta ezalatt már bent beszélt a férjével.

- Nem láttad Leát?

- Az elébb volt itt.

- Beszéltetek?

- Gondolom jó éjszakát mondtunk egymásnak - és Jeney tüntetően ásitott.

- Hát már hazudtok is!...

Jeney csak nézte kétségbeesetten eltorzult arcát, vonagló száját, amely alig dadogta a szavakat.

- Hazudtok... hát csakugyan igaz... hát csakugyan szeretitek...

- Hallgass, ki ne mondd! - suttogta a férfi elfojtottan, megragadta az asszony karját és lenyomta a pamlagra. - Ne mondd ki! Mert ahogy féltékenységed megmutatta azt, ami... lehetne... Ugy lehet, hogy a kimondott szó... a saját szavad valósággá teszi, amit az őrzöngésed kigondolt.

Az asszony rémülten nézett fel rá. Most már tudta, hogy igaz és úgy érezte, hogy váratlanul tört rá annak a szörnyü valónak a tudása, amire pedig mindig gondolt. A férje lassan magához jött és elbocsátotta a karját.

- És mindnyájan hallgatni fogunk, - tette hozzá fáradtan, megadóan.

Lea nyárára falura utazott a rokonaihoz és Vassnak azt ígérte, hogy az ősszel bizonyos választ fog adni. Még remélte, hogy nem kell hozzá menekülnie.

De a távollét felébresztette a vágyat s a féltékeny ellenőrzés hiánya szabaddá tette a képzeletét. Nem tudta többé elhíttetni magával, hogy félremagyarázta az érzéseit. Nem; ez a szerelem volt, a mély, bánatos, lemondásra kész szerelem.

Mikor ősszel hazatért, már tudta, hogy férjhez fog menni. De először annak akarta megmondani, akitől titokban mégis valami segítséget várt, - nem tudta, hogy mit, - de talán... valami csodát. Nem azt, hogy mindez beteljesüljön, hanem inkább, hogy minden elmuljék. És megmondta nyugodtan, egyszerűen Jeneynek, hogy feleségül megy Vasshoz.

- Maga is ezt óhajtja, ugyebár? - kérdezte halkán, várakozással.

- Igen, Lea, én is ezt óhajtom. - Megfogta a leány mindkét kezét, aki - ha most azt mondta volna, hogy a halált óhajtja - abba is beleegyezik. De nem mondta. Csak nem bocsátotta el a kezét, aztán egyszerre magához szorította ellenállás nélküli testét és csókjai közt a hajába suttogta:

- Én is ezt akarom...

Hat hét múlva Lea férjhez ment, egyszerűen, nyugodtan, boldogtalanul.

TAT TWAM ASI...

Hosszas kérdezősködés után talált el a kis parasztházhoz, ahol a barátja lakott. Pár percig állva maradt a tornácon és elgondolkozva nézte földjén a veres, elkoptatott téglákat s rajtuk a vadszőlőlevelek lassan ingó éles árnyékait.

- Ki az? - hallatszott bentről és egy fiatal ember lépett ki. Ingujjban volt és az arca kétes meglepetést árult el.

- Te vagy, Sándor? - A hangja nem volt biztató és gyorsan, felületesen nyújtott kezét a vendégnek.

- Zavartalak ugy-e, boldog nyaralók? Olyan meleg van a városban, hogy megkivántam egy kicsit a falut. - Elkezdte a kezét dörzsölni, mint aki sikerült tréfát csinál, és röviden, ok nélkül fölnevetett.

A szoba be volt sötétítve és nem látta jól a barátja arcát, míg nehezen, kinosan kereste a beszédfonalat, mely odajuttatná addig a nehéz kérésig. Aztán könnyedén, csak úgy odavetve mondta, mialatt érezte, hogy az egész mellkasa összeszorul:

- Elsejére van kilátásom... egy banknál. Apró állás, de ha az ember egyszer bent van... ez a fő.

Elhallgatott. Most akart pénzt kérni; ez volt az előre elkészített átmenet, de megakadt és csak a torkát köszörülte. Látta a barátja kezét, amint idegesen nyult egy szivar után, aztán őt is megkinálta. A vendég feszengett a kényelmetlen széken. Ezt az alkalmat elszalasztotta, hogy hozhatná fel újra? Valamit legalább beszélni kellene...

A másik szobából gyereksírás hallatszott ki. A fiatal apa felugrott a vendég is felállt.

- Nem akarlak tovább zavarni, - mondta mentegetőző hangon. Vége, gondolta, vége; most már nem kérhetek semmit.

- Nahát, azért ne siess; - vontatottan, meggyőződés nélkül hangzott a marasztalás és Sándor érezte, hogy elvörösödött a sötétben.

- Még sétálni is akarok egyet, - mondta. - Még egyszer hirtelen végiggondolt mindenféle ismert fordulatot, hogy hozhatná fel a pénzt, de csak nem szólt. Se nem indult, se nem maradt, az ajtó és az asztal között megállt. A másik kinlódott egy kicsit, hogy szabaduljon, aztán egyszerre megszánta:

- Ha valami csekélységgel kisegithetnék... tudod, most magam is családos ember vagyok...

- Csak elsejéig... - nem bírta a hangja mohóságát leküzdeni. - Igen, csak elsejéig... csak tiz... koronát...

Forintot akart mondani és mindjárt meg is bánta, hogy kevesebbet kért. A barátja azonnal kivette a tárcáját és szó nélkül odaadta a pénzt. Örült, hogy ilyen kevéssel megszabadult.

Mikor Sándor az ablak alatt elment, kihallotta az asszony hangját:

- Bizonyosan megint pénzt kért...

- Dehogy, dehogy, - szegény fiu! - Ezt a barátja mondta. Tovább sietett, nehogy visszadobja a félig nyitott zsakun át a nyomorult pénzüket. Szegény fiu! Ez a szájalom és lenézés kikergethetné a világból.

Mire a hajóállomáshoz ért, egészen össze volt rágva a szivarja vége és olyan keserű lett, hogy dühösen belehajtotta a vízbe. Ettől az erélyes mozdulattól egy kicsit megnyugodott.

Hát örökké így fog ez menni? Krajcáros keresetek, kölcsönök, szégyenkezések, félénk kopogtatások barna irodaajtókon, levert visszavonulások feltartott fejjel... hiszen a mostani érzése sem új többé, csak mintha a sok megélt nyomoruság eltompította volna... valamikor a tavasszal még öngyilkosságra is gondolt, de most olyan fáradt, csak valami bágyadt keserűség volt benne, olyan olcsó nikotinizű keserűség.

Milyen lassan uszik tovább a szivarja... minduntalan visszalöki a hullám a hid lábához.

Messziről regattisták jöttek le a Dunán; erős karokhoz szinte hozzánőtt evezők emelkedtek fel, belesimultak a vízbe, megint fel, megint le... a vízcseppek sziporkázva hullottak le róluk és a felhasított folyó éles ékben messzire csillogott.

Most volt legalább egy pár forintja. Hogy adta át az az ember a pénzt! Mint egy koldusnak... és ő is úgy vette el, mint egy kielégített koldus... Csak olyan soká ne kellene a hajóra várni.

A hiddal szemben egy kis vendéglő volt; odament. Néhány kerek asztal állott kívül, a fehér viaszos vászonbehuzaaton kábult legyek mászkáltak, a szárnyuk összeragadt, a mint a kiömlött sörben végighúzták. A lemállott falon nagybetűs vörös plakát volt kiakasztva: »A futó asszony«, olvasta minden érdeklődés nélkül, mint ahogy a várótermekben szokták fáradt, unott vagy közönyös szemek a kiabáló hirdetéseket olvasni, azután egyszerre elmosolyodott a nagy szavakon: szenzáció, ezer métert fut pihenés nélkül, versenyen kívül...

- Hej, futni, futni, - mormolta, mint valami szuggeszció alatt, - futni itt végig a Dunaparton valahová messze... el, nyomoruságtól, várakozástól, csalódásoktól...

Semmitől sem lehet elfutni.

Visszament a hajóhidra. Azóta egy fiatal pár jött oda, az asszony szőke, mosolygó arca nagy, virágos kalap alatt, a férfi elégedett, pirosképű ember; mindjárt meggyűlölte őket és önkéntelen mozdulattal tolta be piszkos kézelőjét a kabátujja alá. Gyűlölte őket, az önző fiatal-ságukat, a gondtalanságukat, az asszony színes napernyőjét, a férfi fehér panamakalapját. Háttal állott feléjük és színlag érdeklődéssel nézte a vizet. Aztán egyszerre visszafordult és elvörösödött: milyen nevetséges lehet így háttal a kopott ruhájában. Kihívóan nézett az asszonyra, hogy gyáva szégyenét palástolja, de ez észre sem vette, hogy ott van.

A vendéglő előtt egy kis csoportosulás volt: egy csomó gyerek közül vörös ruhás alak vált ki és az út közepén ment; halk, szaggatott csengőzörgés hallatszott minden lépésénél.

- Asszony ez? - gondolta Sándor kissé undorodva és lopva végignézett a mellette álló finom alakon. - Ez is asszony...

Az ott az út közepén még mindig mozdulatlanul állt, mintha nem hallaná a gyermekek biztató sikongásait. Valami kopott-vörös uszórúha-féle volt rajta, idomtalan lábai térdig vastag harisnyában, a bokáján és övén apró csengők zörögtek - szomoru, vékonyhangu csengők. Az alakja mint egy elhízott férfié, az arca puffadt, sárga, mint egy beteg papé, vastag szemhéja fáradtan csüngött a szemére.

Egyszerre nagy erővel nekilendítette magát és nehézkesen kezdett futni a felszálló porban; gyermeksivítás és nevetés kísérte. A csengők zavaros csilingeléssel riadtak fel, aztán egyforma ritmusra kezdtek szólani a futó léptei szerint. Amint gyorsabbá vált a tempó, a csengés is elvesztette halk szomoruságát, éles, visitó csilingeléssé vált, míg a távolság újra el nem halkította. De az út végén, ahol a házsor a falu felé kanyarodott, megfordult az asszony és visszatörtetett a felszaporodott gyermeksereg között. A csengők megint élesebbek lettek, a vörös ruhán átlátszottak a nehéz test zökkenő mozdulatai, már meglátszott kipirult arca is; hajsolt, állati fáradtsággal nyomult előre és a fej huzta maga után a nagy testet; két karja lógott mellette, mintha csak nem is hozzátartoznék.

És a csengők! Most már tisztán hallotta Sándor, hogy gunyolják, hogy hajszoľják, rossz-akaratu sikongással a futó lábakat s ha elhallgatnak egy pillanatra, annál egyetértőbben csörrennek össze és visitnak fel a másikonban.

Parasztok, kirándulók, utasok jőttek össze a hid körül.

Az asszony újra visszafordult, megint ott futott el előtte; a csengés megint élesebbé lett, metsző kinzássá vált az idegeinek, aztán megint elhalkult: feszült, kinzó várakozássá tompult... Az asszony már megint visszafelé futott, az arca még vörösebb volt, de tompa és kábult, mintha rosszat álmodnék.

Sándor elfordult, nem akarta tovább látni. Miért fut ez itt, kimerőltén, hajszoľva, nevetők között, csengő szó mellett, gunyos, vidám, biztató csengőszó mellett, ahelyett, hogy lefeküdnék egy árokpartra és mint egy fáradt állat, nyugodtan felfordulna... mint egy nagy darab elhagyott, feleslegessé vált test, amire senkinek sincs szüksége többé, - szétmállana.

Kihajolt a hidkorlátan s a víz zugására akart ügyelni. De hiába nem akarta nézni, hallotta a futást: a csengők szaggatottabban hangzottak, a fáradt láb botladozásait fel-felriadva kísérték apró, gonosz, csufolódó csendüléssel: »Ugy-e, nem bírod tovább, fuss, ugy-e nem bírod?...«

Sándor felnyögött:

- Nem, nem bírom tovább...

Egyszerre zavaros csördülés... csend... a fiatal asszony fölnevet mellette. Sándor hirtelen megfordult. A vörösruhás az út közepén féltérdre esve igyekszik felállani. Olyan nehezen tápáskodik fel... senki sem segít... Ha most megütné azt a nevető asszonyt maga mellett és odamenne a másikonak segíteni: a szegénynek, a hajszoľtalak, az elhagyottnak! Végignézett kopott ruháján és az előcsuszott piszkos kézelőt megint betolta.

A vörösruhás asszony már állt, egy fához támaszkodva; az inai reszkettek a durva harisnya alatt. Az arca szinte barnás-vörös volt, vastag erekkkel áthuzgálva.

A kopott ember ott a hidon szintén elvörösödött. A szegény, hogy nem mert segíteni, lassan utálattá, tehetetlen dühvé vált a másik ellen, aki nem várta meg, hogy segíthessen neki.

- Mit sajnáltatod magad, - gondolta és összeharapta a fogát; - halj meg a vackodban, ne mutogasd magad. Én nem esem el.

Az asszony fölemelte vastag szempilláit; fátyolos, halott szemek voltak alattuk, tekintet nélkül. Megfordult és halk, szomorú, elaprózott csengőszó mellett ment a vendéglő felé.

A fiatal asszony közelebb huzódott a férjéhez; a szája széle lebiggyent:

- Szegény! - mondta halkan.

- Utálatos, - felelt az ura.

Egy piszkos fiú közeledett előre nyujtott kalappal; rézkrajcárok és apró nikkelpénzek huzódtak egymásra zsiros belsejében és amint megzörrentek, a kopott ember fülében újra felriadt a csengők éles, kinzó hangja. Beledobott egy koronát a kalapba és keserően gondolta:

- Ma nem fogok vacsorálni egy vörösruhás, undorító néember miatt - a testvérem miatt...

Sirni szeretett volna és lefeküdni a porba, oda, ahol a másik elesett.

... De a hajó jelőharangjának tiszta, nyugodt, meleg hangja megkondult, végighullámozott mellette a vizen át a fehér, csendes nyári felhőkig.

A MULT

I.

Az előszoba zárjának valami baja történt - ez volt az első, amit Csáti észrevett, mikor hazajött. A családját látogatta meg, akik falun nyaraltak és mikor reggel a koránkeléstől fáradtan megérkezett, nem tudott bemenni a lakásába. Hosszu ideig bajlódott és bosszankodott, míg végre engedett a zár és bejutott.

A szobaajtó tárva-nyitva...

Csáti visszahőkölt - azután gyorsan bement. A nagy mahagoni íróasztal egyik fiókja a földön kiborítva, a másik kihuzva... Betörték!

Első pillanatban tanácstalanul bámult az íróasztalra, azután körülnézett. Más minden a szokott helyén volt, rendben, csak a tükör függött ferdén a falon, azt alighanem meglökték a nagy sietségben, míg az íróasztalt feszegették. Pénzt nem találhattak, hanem az ezüst és a felesége ékszerei...

Most már szinte tétozva ment a másik szoba ajtajához és benyitott. Szemben egy feltárt üres szekrény legfelső polcáról egy fűző vékony, rózsaszín zsinórja csüngött le. Ezt látta meg legelőször, azután a többi mind egyszerre. Itt alaposabban elbántak mindennel; a szekrények mintha ki lettek volna seprve: a fehérenmü a földön kirángatva a színes szalagkötelékek közül, skatulyák, selyemdarabok, ruhák gyűrötten a földre és a pamlagra dobva. Az egyik ledobott vászoning fehérségén egy férficipő piszkos talpának a nyoma.

Csátit egyszerre elborította a tehetetlen düh. Magából kikelve kiáltott fel:

- Nyomorultak!... Szegény asszonykám, az ő holmiját...

Csak most látta meg az íróasztalt; a fiókhelyek üresen tátongtak a világos fakeretek között, egy csomó levél, számla, színespapír egyenkint szétdobálva, mintha valami orkán fújt volna közéjük, hogy szétrepítse.

- Szegény asszonyka! az ő legintimebb dolgait - följelentem a gazembereket - de hogy jöhettek be?...

- Még az arcképeit is szétszórták - dühöngött Csáti. - Bizonyosan pénzt kerestek és hogy az én íróasztalomban nem találtak, azt hitték, itt...

Önkéntelenül lehajolt egy fotográfia után, mely ott barnállott az asztal lába mellett.

Csak most nézte meg a képet, amit a kezében tartott.

- Furcsa, nem is tudtam, hogy ez a kép - gondolta magában, de a gondolat oly meglepően és erőszakosan tört rá, hogy fenhangon folytatta: - hogy ez a kép a feleségem fiókjában van. Különös!

Körülnézett. A szemhéját merevnek érezte és a kezét is. Elejtette a képet. Ujra lehajolt érte és egy csomó levelet is fölvelt, meg egy fekete szalagot, ami még csokorra volt kötve és négy-szegletes formában feküdt ott úgy, amint a levelek kicsusztak belőle. Kibontotta a szalagot és kezdte a gyűrődést kisimítani.

- A Károly arcképe Bellánál, - sohasem említette nekem - mormolta magában és most már a körmével is simitgatta a szalagot. Nem, nem akarta azt gondolni! Örültség... Eldobta a pántlikát és lenézett egy levélre... A válla leesett, a szája nehéz, tört lélegzésre nyílt, a szemét behunyta és behunyt szeme előtt ott égett az a szó, amit olvasott: »Egyetlenem«.

- - Hát igaz. Itt őrizte annak a halottnak az arcképét, a leveleit, annak az emlékét, akit szeretett és ő semmit sem tudott róla. Megcsalta - és nem tudta; boldog volt - és nem tudta; szenvedett, - hogy szenvedhetett, mikor meghalt a kedvese - és ő nem tudta. Itt élt vele együtt, mellette ezekben a szobákban, ... hirtelen körülnézett. Ezekben? Milyen utálatos rendetlenség...

Megint a képre tévedt tekintete, mely most a földön hevert egy ledobott csipkés vásznon. Ugyanaz a dühroham fogta el, ami az elébb, amikor a sáros lábnyomot meglátta a felesége fehérneműjén. Lehajolt és ketté tépte az arcképet. Ettől lecsendesült, még szinte meg is bánta, egy halott arcképét! Azután összeszedte a leveleket és kezdte olvasni a legfelsőt. Semmiféle álszégyen nem támadt fel benne, eszébe sem jutott, hogy van-e joga hozzá? Természetesen és ösztönszerűen csinálta.

»Egyetlenem, oly rég nem láttalak! Azt hiszed, csak te szenvedsz? Én is szenvedek és vannak percek, mikor meggyülölöm szerelmemet, mert megtanított hazudni mind a kettőnk. A tieid boldogságának ára a mi szenvedésünk, de hát miért nem lehet megfordítva: kinek van joga mérlegelni, hogy melyik értékebb? Igen, neked! Szeretlek és mindenbe belenyugszom. Szeretlek és... semmi, csak szeretlek. Károly.«

Egy pillanat alatt átfutotta a pár sort. Ezelőtt hat évvel írta egy már elporladt kéz. Mit tehetne? A bosszu gondolata elhalványodik, a féltékenység buborékká válik, egy nagy nehéz lélegzésben tör ki és elszáll, - egy halottal szemben. De az asszony élt.

Fölvette a másik levelet és egymásután elolvasta mind. Talált egy kis rajzot egy szelet papiroson, valami képtalányfélét; - egy párisi kereskedő címét, amit ceruzával irt fel egy újság-papír szélére a halott; finom papírba gondosan becsomagolva egy sima fadarabkát, rajta a dátum - valami emlék egy bohóságra - egy közös titok, amiről ő semmit sem tudott. És az asszony, mint egy tizenhatesztendős leány, érzélgősen rejtegette a közös emlékeket.

Nem lehettek nagyon boldogok. A legtöbb levélben az asszonyt igyekszik megnyugtatni a férfi, könyekről beszél, - öngyilkosságról.

Itt szenvedett mellette és ő semmit sem sejtett, - ez a gondolat nem hagyta el egy percre sem. Az ő felesége, ez a természetes, egyeneslelkű, komoly asszony! De mit tudhatta ő, hogy milyen? Ha akkor nem látott bele a lelkébe, vajjon ismerte-e egy pillanatig is?

Itt volt az utolsó levél is, betegágyból kéri, hogy látogassa meg. Vajjon megtette? Nem emlékezett semmire sem vissza; kereste a multban ennek a viszonynak valami külső jelét, amit talán elhanyagolt, amit akarattal nem vett észre, de semmit sem talált. Olyan egyformák voltak a napok, mint a mostaniak, - de az asszony a halotthoz hű maradt.

Összerakta a leveleket és újra átkötötte a fekete szalaggal; az arcképet a zsebébe tette. Megnézte az óráját is. Csak délután indulhat vissza. Egy darabig a szalagnál fogva lógatta a kezében a levélcsomót és nem tudta, mit csináljon vele. Végre az egyik kis fiókot visszadugta a helyére és beletette a leveleket. A zár elromlott a feszítéstől és a fa megpattogzott körülötte. Figyelmesen megnézte az apró szétágazó hasadásokat és ujját néhányszor végighuzta az érdessé vált fán.

Mit tegyen? Csak este hét órakor érkezhetsz vissza a feleségéhez. Mit tegyen?

Vajjon mit fog mondani? Nem tagadhatja el - nem is fogja.

Bement a másik szobába, ott is összerakta az írásokat, járkálás közben megigazitotta a ferdén álló tükröt, azután benyitott az ebédlőbe is. A szekrény itt is nyitva volt és üres. Csak most jutott eszébe megint a betörés. Egy percig a rendőrségre gondolt, de a másik gondolat megint felülkerekedett.

Vajjon mit fognak egymásnak mondani? Mit tegyen, mit tegyen?

Iszonyuan fájt a feje, kénytelen volt lefeküdni a pamlagra. Mit tegyen? Arra akart gondolni, hogy mi történt hat évvel ezelőtt, milyen volt akkor Bella. De csak úgy látta mindig maga előtt, amint ma reggel elbucsuzott tőle a vasutnál a fiával, a nagy tizennégy éves, lefeketedett, ragyogó szemű fiával. Még nevetnek, integetnek a vasut megindul, ... de ők még mindig ott állnak az ablak előtt... integetnek... nevetnek...

Gondolatai összezavarodtak és gyenge szédülés fogta el, igyekezett ezt a kellemes fél-öntudatlanságot fogva tartani, de az akarat erőfeszítése csak felrázta öntudatát. A nyomasztó boldogtalanság valami zavaros érzésére riadt fel. És mire felnyitotta a szemét, már tisztán állott előtte helyzete, tisztábban, világosabban, mint a levelek olvasásakor. Mintha a tények egyszerre maguktól kikerekedtek volna, egységes gondolatba tömörült az egész esemény, az egész mult. De ez a gondolat nem a fejében volt, hanem a szívében lüktetett kegyetlen fájdalommal.

II.

Végre a vonaton ült, fáradtan, zavaros fejvel. Valamennyi terve, amit egész nap kigondolt, a fülében zugott, de azért most sem tudta, mit fog csinálni, mi legyen az első szava, ha feleségével szemben áll. Nem volt már semmi harag a lelkében, csak kimerültség és halálos szomorúság.

Már sötétedett, mikor benyitott a veranda-ajtón. A felesége háttal ült a kivilágított szobában és figyelmesen előrehajolva olvasott vagy dolgozott. Csáti egy pillanatig megállt, amint meglátta a sötét szilhouettet világos körvonalával. Mint valami képtelen rossz álom, valami nagy lehetetlenség, úgy tűnt fel az egész napja, - most először lepte meg kétkedés, úgy érezte, hogy tulajdonképpen egy percig sem hitte az egészet és most mindjárt ki fog derülni minden.

Az asszony ebben a pillanatban hátrafordult. Csáti kinyitotta az ajtót.

- Ki az?

A férfi belépett; a felesége ijedten ugrott fel.

- Valami baj történt? Visszajöttél? Mi történt?

Csáti szó nélkül leült a legközelebbi székre és nézte a felesége ijedt arcát. Vajon sejti, hogy mindent tud? Miért is nem mondja meg azonnal? maga sem tudta. Miért nem dobja azonnal a szemébe a fényképet? Olyan egyszerűen, olyan természetes aggodalommal állott előtte az asszony, egy kicsit előrehajolva, a szemöldökét felhuzva úgy, mint mikor valamit kérdezni szokott. Egyszerre észrevette, hogy tulajdonképpen kinozza Bellát és valami kegyetlen gyönyörűség fogta el. Egy pillanatig sem akarta elveszíteni a szeme elől az arckifejezését. Látni akarta szemében a megdöbbenést, a rémületet, - a szája szegletét sirva elhuzódni, látni akarta mindazt, amit a multban eltitkolt s a jelen szenvedéseit is.

Az asszony hozzálépett, átölelte a nyakát és félkezét a homlokára tette.

- Csak nem vagy beteg?

- Nem, de kellemetlen hirt hoztam.

- Mondd hát, mindenre el vagyok készülve! Talán a mama?...

- Betörték a lakásba. - Különös, csaknem vidám hangon mondta.

Az asszony megkönnyebbülten sóhajtott fel és kiegyenesedett. - És?

- És minden értékeset elvittek és minden lehetőt szétszórtak.

Az asszony figyelmesen nézett a férjére. Mit jelent ez a könnyelmű, kissé gunyos hang?

- Ne haragudjál - ezt pedig - sajnálom, véletlenül eltéptem - ezt a reliquiát.

Csáti kivette az arcképet a zsebéből. Nem dobta a felesége elé, hanem szépen letette az asztalra és összeillesztette.

Bella elsápadt és lassan rátette kezét a képre, mintha még most is védeni akarná idegen tekintet elől. - Szegény! suttogta, a másik pillanatban eszébe jutottak a levelek és mindent megértett.

Leült a másik székre, szemben a férjével. Egymásra néztek, szó nélkül, harag nélkül, szomorúan. Bella egy percig fölemelte a kezét, mintha a férje felé akarná nyújtani, aztán tehetetlenül ejtette vissza az ölébe. A halott arcképe ott feküdt közöttük. Csáti is csodálatosan lecsillapodott. Mindegyik egy szót keresett, - egy szót, amit most ki lehetne mondani, de nem találta meg egyik sem. Az asszony feje mindig jobban előrehanyatlott, a lámpa fénye lassan siklott hátrafelé fényes barna haján. Egyszerre megszólalt:

- Nagyon fáj?

A férfi csak a fejével intett; szinte várta, olyan természetes volt, hogy ezt kérdezze.

- Bocsáss meg.

Csáti felugrott. Csaknem elfelejtette, hogy ki áll előtte.

- Soha, - mondta rekedten, - azt nem lehet soha megbocsátani.

- Nem is a z é r t kértem a bocsánatot - mondta az asszony egyszerre fenszóval és a hangos beszéd szinte kiáltásnak tetszett a csend és suttogás után. - Csak azért, hogy elég gyenge voltam és nem égettem el mindent, hogy sohase tudhasd meg...

- És tovább kétszinüsködtél volna!

- És te tovább boldog maradtál volna.

Megint elhalkult a hangja. - Mikor olyan szerencsétlenül megszerettük egymást, ő mindig azt akarta, hogy elváljak; de én tudtam, hogy téged tönkretenne és a fiamnak is szüksége volt rám, azért maradtam... és most minden szenvedés hiábavaló volt... most már elmehetek.

- Nem! - mormolta Csáti és megfogta az asszony kezét, - nem lehet - mit akarsz most? Viseljük el úgy, ahogy lehet...

Az asszony a fejét rázta.

- Most már mindent tudsz, hogy élhetnénk így együtt tovább? - Egyszerre keserűen felzokogott: - Minden hiábavaló volt, most már elmegyek.

Csáti az ajtóhoz lépett és hallgatagon nézett ki.

Odakint egészen besötétedett.

AZ ÉJSZAKA NEM SZERELMES

»Ha valamikor később eszébe jutnék, ne gondoljon gyűlölettel rám. Edit.« Így végződött a levél.

Keresztesy az ablaknál állva olvasott, mert már sötétedni kezdett. Évenként egyszer-kétszer, - mikor nem tudta, hogy mást mit csináljon - elolvasta ezt a levelet. A lelkiismerete egészen nyugodt volt, nem gondolt gyűlölettel Editre; de mikor nem volt más dolga, szerette, ha ez a régi levél fiatalos, ábrándos hangulatot keltett benne elmosódott, csendes fájdalommal telve, fél gondolatokat, fél érzelmeket, melyek időtlenül és tértelenül, személyre vonatkozás nélkül kóvályogtak a lét nehézségei és unalma körül. Ilyen hangulatot már eleven asszony nem tudott kelteni benne.

Tudta, hogy ez szentimentalizmus, de mivel más nem tudott róla, még egy kicsit örült is ennek a féltékenyen őrzött gyengeségének.

A levelet elolvasta, aztán újra olvasta, de a hangulat enyhébb volt, mint máskor, kevésbé mély, gyorsabban muló - s az este csak nem telt el.

Meleg levegő csapódott be a nyitott ablakon és behallatszott az utcáról egy csomó gyerek vidám kiáltozása; lenézett. A szürke mélységben, a csöndes uton rongyból csinált nagy labdát rugdostak az utca kis uralkodói; egymásba gomolyogtak, elestek, kis meztelen lábak és karok evickéltek a levegőben. Egy kerékpáros jött nagy csilingeléssel - a gyerekek nem zavartatták magukat s a fenhéjázón csengető vigyázva került ki rongylabdát és gyereket.

Szemben a házak ablakai mind le voltak zárva a vasredőnyök leeresztve, - leólmozva, gondolta s ezt a szót annyiszor ismételte magában, míg csak olyan idegennek nem tűnt fel, mintha valami ismeretlen nyelven lett volna.

Egyetlen ablak volt nyitva az övén kívül, ahol egy fiatal asszony ült a gép mellett, ott ült reggeltől estig - talán még éjszaka is.

A regény, amit egész délután olvasott a félhomályos szobában, ott volt nyitva az asztalon, de megcsömörlött attól a sok szerelemtől, ami a lapjairól áradt.

Az este halálosan unalmasnak ígérkezett.

Edit! sohasem találkozott azóta asszonnyal, akit Editnek hívtak, - ezt már az utcán gondolta. Azóta sem gondolt semmit, mióta fejébe csapta a kalapját és elment sétálni. Nézte az asszonyokat, - a fiatalokat, - hogy melyiket hívhatnák Editnek - de csak egy fehér ruhás érdekelte volna meg. Edit is szeretett fehér ruhában járni... akkor még odaát lakott Budán... sok jó estét töltött jogászkorában a fiukkal a budai korcsmákban... cigány mellett... holdvilágnál...

Valakinek a köszönését rendkívül komolyan fogadta, nehogy észrevegye rajta, hogy cigányra és holdvilágra gondol.

- Igen, Budán - de hiszen a mai estét - lusta volt végiggondolni, de körülnézett és megvárta a Hűvösvölgyi villamost. És míg mellette a pesti meleg, nyári esték világosruhás, hangos közönsége tolongott, ő telve a váratlant remélés érzésével szállt fel. Maga előtt is restellte ezt a gyerekes érzelmet és félhangon komolyan mormolta:

- Legalább eltelik az este.

Mikor leszállt, találomra nekiindult a hegynek. Egy kis eldugott korcsmát szeretett volna felfedezni, ahol valami véletlen várná, valami egészen különös, érdekes történnék vele. De ezt a gondolatát nem is engedte tudatossá lenni, csak ott volt az érzelmeiben, a növekvő feszültségben, ami elfogta, amint kijutott a villák közül.

Akkor emelkedett ki az elfeketült hegyek mögül a hold veres korongja, mely lassan narancs-sárgába ment át, körülötte az ég lilaszín árnyalatot öltött, a táj kezdett világosodni és minden felvette éjszakai, fantasztikus arányait. Az útjában és a fák között nagy áttetsző árnyékok össze-vissza keresztbe metszették egymást, fücsomók bokrokká nőttek benne, az eleven sövény sűrű bozóttá.

A nagy, nyomasztó csend, ami a fák közül kiszállt, megülte a lelkét, egyszerre elhagyottnak érezte magát, rettenetesen egyedül, amint hosszú árnyéka lassan siklott előtte az uton.

Visszafordult a hold felé. Az opálszínű levegőből éles csipkékben váltak ki a fák a hegy tetején, de most már megvilágosodott az egész környék és a hidegzöldre vált ég messze látszott a végtelen ür mélyében a hold sárgásfehér lemeze mögött.

Cigányzene hallatszott és a sétáló hirtelen a hang irányába fordult. Fáradt volt és levert, bosszankodott magára, hogy idejött, fázott is és már nem várt semmit.

Egyedül érezte magát és mégsem örült, mikor a korcsma udvarára érve az embereket meglátta.

Három budai család ült a kerek, tarka terítővel leterített asztaloknál; a leányok láthatólag unták magukat és kissé fázni látszottak könnyű ruháikban. Fonnyadt világos kalapjukat gyűrött virágaikkal már bizonyosan egész nyáron viselték, talán már meg is áztak ilyen kirándulásokon. Távolabb még egy pár ember ült; egy pirosnyakkendő, felhevült arcú fiatalember és egy csinos fehérruhás asszony, kerek matrózkalap volt rajta, nagy friss sötétkék szalagcsokorral.

Az egyik asztalhoz Keresztesy is leült, vacsorát és bort rendelt. A vacsora és bor rossz volt - nem úgy mint régen - a cigány élesen játszotta a divatos operetteáriákat.

A pirosnyakkendő ur már nagyon jókedvű volt, szidta a bort, de azért újra rendelt, közbe-közbe megfogta az asszony kezét s nagyokat nevetve beszélt hozzá. Nem volt a felesége, az bizonyos, ezek a matrózkalapos, vastag, fitos orru leányok nem szoktak pirosnyakkendő urak feleségei lenni. De miért volt olyan komoly? Minél többet ivott a férfi, annál kevesebbet törődött vele és hallgatagon nézett a holdfényes erdő felé.

Mindenki megvacsorált. A fehérkötös vendéglős álmosan lézengett az asztalok körül. A budai családok készülődni kezdtek - azután a cigányok is. A veresnyakkendő még utánuk kurjantott, de nem adtak rá semmit.

Keresztesy is indult, bár kissé kíváncsi volt erre a két emberre. Hogy teljék az idő, még beszélgetett a korcsmárossal, de a férfi még mindig ivott s nem mozdult az asztaltól, hol a kerti gyertya fénye is álmosan küzködött a holdvilágítással.

Mikor elindult s kilépett az udvarról, kékesfehér hideg csillogással, fekete árnyékokkal feküdt előtte a lejtős út. Nem messzire a cigányok álltak, hangosan veszekedve; a fekete alakok hegedűikkel s a bőgős, amint gnómszerűen előrehajolt hangszerének sulya alatt, - mely a szokatlan világításban még nagyobbra fuvódottnak látszott - nevetségesen szomorú karikatúráknak tetszettek. Keresztesy csakhamar elhagyta őket s az éjszaka csöndje nyugalmasan vette körül. Fáradtan, gondolatok nélkül nézett bele a hold kemény, élettelen, ércetlen világába.

Egyszerre gyors lépteket és ruhasuhogást hallott maga mögött.

- Bizonyosan az a pár ember - gondolta és lassabban ment, hogy hátramaradjon; de akkor a lépések háta mögött szintén meglassudtak... egy ember lépése volt, női léptek, melyeket minden mozdulatnál kísér a ruha lábhoz surlódásának a hangja.

Most a keményebben kavicsolt utra ért; a lépések a magas cipősarok kopogásával egyforma ritmusban hangzottak az övével.

Idegessé tették ezek az egyforma koppanások, melyek az egész figyelmét lefoglalták annyira, hogy egyszerre azon vette észre magát, hogy öntudatlanul számolja a lépéseket. Türelmetlenül fordította kissé hátra a fejét - egy fehér ruhát látott megvillanni maga mögött.

Tovább ment - a lépések egyformán hangzottak utána.

Világos, hogy az a leány jön utána, meg fogja szólítani és ő kénytelen lesz goromba lenni. Titkos szentimentalizmusához illő titkos lovagiasság volt benne, amit épen olyan gondosan rejtegetett, de olyan erősen érzett minden női lény iránt, hogy egyenesen kinos volt neki a szokásos megszólítás visszautasítása.

Csalódott - a lépések egyforma távolságban hangzottak tovább. Keresztesy hirtelen hátrafordult és nyersen szólt:

- Miért jön utánam?

A felelet halk és bátortalan volt:

- Félek egyedül lemenni, engedje meg, hogy a villamosig utána menjek.

A férfi egy nagyot nyelt.

- Akkor inkább jöjjön mellettem: idegessé tesz, ha mögöttem kopog.

A leány odalépett és szótlánul ment mellette tovább, kissé sietve, hogy lépést tarthasson a férfival.

- Miért nem jött a kedvese vele, ha nem akart egyedül menni? - kérdezte hirtelen hozzáfutva. A hold a tulsó oldalról világított, a leány félarca árnyékban volt, csak közönséges kis profilja volt világosan körvonalozva.

- Én hagytam ott, mert nagyon részeg volt. Mostanában mindig sokat iszik.

- Régen ismeri?

- Két hónapja lakunk együtt, de már nem lehet kiállani.

Egy ideig hallgatva mentek tovább. Az utkanyarodásánál a hold elibük került, a leány arca egyszerre világítani kezdett a fekete haja alatt. Milyen nyugodtan ment mellette, mintha csak az ő társaságához tartoznék, holott most hagyta ott a részeg kedvesét. Szinte bosszantotta, hogy olyan közönyös.

- Ugyan hogy tudta otthagyni egyedül szegényt, ebben a holdvilágos szerelmes éjszakában? - mondta egy kicsit gunyosan.

- Szerelmes éjszakában? - ismételte a leány és egész arcát feléje fordította. - Ez magának... önnek szerelmes éjszaka? Ez a hideg holdvilág, amelynél élesebben lehet látni, mint nappal, ez a csupa szintelen fehér-fekete, átmenet nélkül... józanon, ostobán. Én legalább mindig kiállhatatlanul józan leszek a holdvilágtól.

- Ahá, regényeket szokott olvasni, ugy-e?

- Csak ritkán érek rá. Most varrok, néha modell is vagyok, ott sokat hallottam ilyeneket beszélni. De az ritkán akad, abból nem lehet megélni.

Na most jön a szegény özvegy anyja, akit eltart s a gyerekek, akiket neveltet - gondolta magában Keresztesy. De semmi sem jött. Bosszankodott miatta, mintha csak kijátszotta volna ez a leány.

Ott vártak a villamos megállónál, de úgy látszik elkéstek; gyalog kellett hazaindulni.

- Még itt is fél? - kérdezte a férfi.

- Ha terhére vagyok, elmaradok.

- Nem, jöhet mellettem, ha akar.

Keresztesy nem tudta, hogy nevéss-e vagy bosszankodjék a furcsa szerepen, amit ez a kis józan teremtés neki juttatott.

- Félek, hogy megszólítanak - mondta a leány szinte mentegetőzve - nem akarom, hogy megszólítsanak... holdvilágnál.

Keresztesy ránézett s egyszerre megértette. Hiszen ez a leány nem józan, hanem épen olyan romantikus mint ő. Még nem adja a szerelmét a hangulat egy kis hazugsága, a félhomály egy kis költészete nélkül. Vajjon milyen lehet az utcának ez a kis fehér virága, ha nincs holdvilág?

Beértek a városba; mindig sűrűbben jöttek az emberek és néhányan megnézték az elegáns férfit és a kis fehér ruhást.

- Hol lakik? - kérdezte Keresztesy, akit kellemetlenül érintettek ezek a tekintetek. A leány félreértette, vagyis a megszokott értelemben magyarázta a kérdést és összerendezte.

- Messze lakik? - javította ki magát a férfi.

Most észrevette miért kérde s gyorsan felelt:

- Nem, a hidnál már kapok villamost. Köszönöm, hogy megengedte...

Megálltak.

- Hogy hívják? - Keresztesy megijedt a saját kérdésétől; az Edit név merült fel a gondolatában. Ha Editnek hívnák!

- Rózának. És önt?

- Károly a nevem.

Abban a pillanatban már megbánta és nem értette, miért hazudott.

Szinte kárpótlásul önkénytelenül kezét nyújtott a leánynak. Ügyetlenül tette bele a négy ujj hegyét a tenyerébe, aztán elcsúszott. Keresztesy még látta, mikor felszállt a villamosra, aztán a kékmáslis kalap megjelent az egyik ablaknál mielőtt elindultak, ő pedig ott maradt állva egy kis utólagos sajnálattal a lelkében. Hátha nem engedte volna el?

Még egy kicsit nézte a gázlámpák sárga visszfényét és a hold ezüst sávját a sötét vízben. Edit jutott eszébe és Róza és fehér ruhás lányokra gondolt... majd a félgondolatok és félérzelmek időtlenül és tértelenül, személyre vonatkozás nélkül suhantak át lelkén.

- Bolondság, az éjszaka még sem olyan nagyon józan. - Aztán összébhuzta a kabátját, mert a hidon hűvös szél volt és hazaindult.